

REGISTERED No. B. 156.

શ્રી

જૈનધર્મ પ્રકાશ.

ये जीवेषु दयालयः स्पृशति यान् स्वद्वेषोपि न श्रीमदः

श्रान्ता ये न परोपकारकरणं हृष्यति ये याचिताः ।

स्वस्थाः सत्स्वपि यौवनोदयमहाव्याधिप्रकोपेषु ये

ते लोकोत्तरचारुचित्रचरिताः श्रेष्ठाः कति स्युर्नराः ॥

“જે જીવોને વિષે દયાળુ છે, જેને ક્રોધનો મદ સ્વલ્પ પણ સ્પર્શ કરતો નથી, જે પરોપકાર કરવામાં યાદતા નથી, જે યાચના કર્યા સતા ખુશી થાય છે, યૌવનના ઉદયરૂપ મહાવ્યાધિના પ્રકોપ થયે સને પણ જે સ્વસ્થ રહે છે; એવા લોકોત્તર આશ્રમધારી મનોહર ચરિત્રવાળા શ્રેષ્ઠ કદરવાક જ મનુષ્યો હોય છે એવાંતે બહુ અલ્પ હોય છે.”

સુક્તમુક્તાવલિ.

પુસ્તક ૨૮ મું.

પૌષ. સંવત ૧૯૬૯. શાકે ૧૮૩૪.

અંક ૧૦ મા.

પ્રગટ કર્તા.

શ્રી જૈનધર્મ પ્રસારક સભા. ભાવનગર.

અનુક્રમણિકા.

૧ વૈદ્યગ્યશતક (સમશ્લોકી)	૨૯૫
૨ ઈશ્રેય ચૌદ મહા મુગ્ધલેખાનું વિવેચન.	૨૯૮
૩ ચંદ્રશબ્દના રાસ ઉપરથી નીકળતો સાર.	૩૦૬
૪ ઈન્દ્રિય સ્વરૂપ...	૩૧૬
૫ વિચાર તેવું પરિણામ.	૩૨૩
૬ અમદાવાદ ખાતે મળેલા શ્રી સંધનો મહાન મેળાવડા...	૩૨૫
૭ વિજય...	૩૩૩

શ્રી “સસ્વતી” છાપખાનું—ભાવનગર.

મૂલ્ય રૂ. ૧)

પોસ્ટેજ રૂ. ૦-૪-૦ ભેટ સાથે.

સમા તરફથી હાસમાં તૈયાર થયેલા અંથો.

- ૧ શ્રી કર્મઅથ ટીકા વિભાગર જો. (૫ મો-૬ હો કર્મઅથ તથા સંસ્કૃત ૪ કર્મઅથ)
- ૨ શ્રી પંચાશિકા ટીકા સહીત.
- ૩ શ્રી પરિશિષ્ટ પર્વ, સવિસ્તર પ્રસ્તાવના સાથે.
- ૪ શ્રી પ્રમેયસ્તનકે.પ. ન્યાયનો લઘુ પાણુ ઉપયોગી અંથ
- ૫ શ્રી જ્ઞાનસાર સતીકા (શ્રી યશોવિજયજી ઉપાધ્યાય કૃત ૩૨ અષ્ટક)
- ૬ શ્રી ધનપાળ પંચાશિકા સતીકા, અર્થ યુક્ત, તથા તીર્થોના કર્મો અર્થ યુક્ત.

હાસમાં છપાતા અંથો.

- ૭ શ્રી પદ્મ ચરિત્રમ્ (માગધી-અર્પવ અંથ)
- ૮ શ્રી કર્મપંચડી, શ્રી મલયગિરિજી કૃત ટીકાયુક્ત
- ૯ શ્રી શાંતસુધારસ, પં. ગભીરવિજયજીગણિ કૃત ટીકાયુક્ત.
- ૧૦ શ્રી પાર્શ્વનાથ ચરિત્ર, સંસ્કૃત ગદ્યગદ્ય.
- ૧૧ શ્રી આનંદધનજીના ૫૦ પદો, વિવેચન યુક્ત.
- ૧૨ શ્રી કુવલયમાળા બાષાંતર (અલંકૃત રસીક કથા)
- ૧૩ શ્રી પ્રકરણો વિગેરેના સ્તવનાદિકનો સંગ્રહ (જીજી આવૃત્તિ)
- ૧૪ શ્રી તત્ત્વ વાર્તા અને લક્ષ્મી સરસ્વતીના સંવાદ (ગ્રાહકોને ભેટ આપવા માટે)

(તૈયાર થયેલા અંથો.)

- ૧૫ શ્રી અધ્યાત્મસાર ટીકા, પં. ગભીરવિજયજી-કૃત.
- ૧૬ શ્રી અધ્યાત્મસાર સતીકાનું બાષાંતર.
- ૧૭ શ્રી ઉપદેશ પ્રાસાદના ૬ સ્થાન મૂળ.

(તૈયાર થતા અંથો.)

- ૧૮ શ્રી ઉપગિતગવપ્રપંચ કથનું બાષાંતર.
- ૧૯ શ્રી હેમચંદ્રાચાર્ય ચરિત્ર.
- ૨૦ શ્રી પરિશિષ્ટ પર્વનું બાષાંતર.

ઉપર જણાવેલા પ્રથમના છ અંથો પૈકી કર્મઅથ વિભાગ ર જો અને પ્રમેયસ્તનકોષ તથા ધનપાળ પંચાશિકા બહાર પડેલ છે. બાકીના ત્રણ અંથો પણ તૈયાર થઈ ગયા છે. કૃત પાટલીઓ થતા માટે અને અંધાવતા માટે બાકીમાં છે. ૭-૮-૧૧ નંબરવાળા અંથો ડોહપણુ ગૃહસ્થની સદાય શિવાય છપાવવા માટે છે. જ્ઞાનદાન દેવાના ઈચ્છક ઉદાર દિલવાળા ગૃહસ્થોએ ઈચ્છા જણાવવી. આવા તૈયાર અંથો મંગવા મુશ્કેલ છે, અને શુદ્ધ કરીને છપાવી આપવાનું પણ તેટલું જ મુશ્કેલ છે.

ગ્રાહકોને સૂચના.

તત્ત્વવાર્તા અને લક્ષ્મી સરસ્વતીના સંવાદવાળી બુક છપાઈને તૈયાર થશે એટલે તે અને ધનપાળ પંચાશિકા બંને બુકો ભેટ તરીકે મોકલવામાં આવશે. આગળની ભેટ માટે પણ એક અલંકૃત રસિક બુક તૈયાર થાય છે. પ્રસંગોપાત્ત બહાર ફરજી.

શ્રી જૈન ધર્મ પ્રકાશ.

તત્ર ચ ગૃહસ્થૈઃ સન્નિઃ પરિહર્તવ્યોઽકલ્યાણમિત્રયોગઃ, સેવિતવ્યાનિ
કલ્યાણમિત્રાણિ, ન લઙ્ઘનીયોચિતસ્થિતિઃ, અપેક્ષિતવ્યો લોકમાર્ગઃ, માન-
નીયમ્પ્રસાંગતિઃ. નિવિઙ્ઘનમ્પ્રસાંગતિઃ.

અત્યંત ખેદકારક બનાવ.

શેઠ મનસુખભાઈ ભગુભાઈનો સ્વર્ગવાસ.

અમદાવાદના શ્રી સંઘમાં આગેવાન એટલુંજ નહીં પણ આખા
હિંદુસ્થાનના શ્રાવક સમુદાયમાં એક અમૂલ્ય જવાહીર સમાન શેઠ
મનસુખભાઈ છેવટની શ્રી સંઘની સેવા બજાવીને ગયા માગશર વદિ
૧૨ શનિવારની રાત્રીના ૯ કલાકે માત્ર ત્રણ દિવસના જીવનના વ્યાધિમાં
એકાએક પંચતવને પામ્યા છે. એમના આકસ્મિક મરણથી જે પારા-
વાર ખેદ આખા સંઘ સમુદાયમાં ઉત્પન્ન થયો છે તે ટુંકામાં બતાવી
શકાય તેમ નથી. તેઓ અમારી સભાના પેટન હતા જેથી સભાને પણ
ન પૂરી શકાય તેની ખામી આવી પડી છે. આ સંઘમાં વિશેષ હકી-
કત તેઓ સાહેબના ફોટા સાથે આવતા અંકમાં લખવાની હોવાથી
અત્રે માત્ર દિલગિરીની મોંઘજ લેવામાં આવે છે. અમે તેમના લઘુ
બંધન જમનાભાઈ શેઠને તેમજ બી. બકુભાઈ ને માકુભાઈ વિગેરેને
અમારી અંતઃકરણની દિલગિરી દર્શાવવા સાથે દિલાસો આપીએ છીએ
અને પરમાત્મા તેમના આત્માને શાંતિસુખ આપો એમ ઇચ્છીએ છીએ.

સારા વતન જેલું ઠલપતડું ને, છે કોપ અર્થિભંધ;
સંતોષ સરખો ન મિત્ર જગમાં, ને લોભ રિપુ હર,
'સાડું ને નરસું' બતાવ્યું, પણ તું ઇચ્છા પ્રમાણે કર! ૬૧

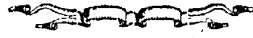
સમા તરફથી હાસમાં તૈયાર થયેલા અંથો

- ૧ શ્રી કર્મઅંથ ટીકા વિભાગ ર ને. (૫ મો-૬ હો કર્મઅંથ તથા સંસ્કૃત ૪ કર્મઅંથ)
- ૨ શ્રી પંચાશક ટીકા સહીત.
- ૩ શ્રી પરિશિષ્ટ પર્વ, સંવિસ્તર પ્રસ્તાવના સાથે.
- ૪ શ્રી પ્રમેયસ્તંકે.પ. ન્યાયનો લઘુ પાલુ ઉપયોગી અંથ.
- ૫ શ્રી જ્ઞાનસાર સટીક (શ્રી યશોવિજયજી ઉપાધ્યાય કૃત ડર આપ્ટક)
- ૬ શ્રી ધનપાળ પંચશિક્ષા સટીક. અર્થ યુક્ત. તથા તીથોના કડંબો અર્થ યુક્ત

ગ્રાહકોને સૂચના.

તરફવાલી અને હરમી સરસ્વતીના સંવાદવાળી છુક. છપાઇને તૈયાર થશે જોટલે તે અને ધનપાળ પંચશિક્ષા નામે છુકો લેટ તરીકે મોકલવામાં આવશે. આગળની લેટ માટે પણ એક અલગ તરસિક છુક તૈયાર થાય છે. પ્રસંગોપાત બાંકર કરશું.

श्री जैन धर्म प्रकाश.

तत्र च गृहस्थैः सज्जिः परिहर्तव्योऽकट्याणमित्रयोगः, सेवितव्यानि कट्याणमित्राणि, न लङ्घनीयोचितस्थितिः, अपेक्षितव्यो लोकपार्गः, माननीयः गुरुसंहतिः, जवितव्यमेतत्तत्रैः, प्रवर्तितव्यं दानादौ, कर्तव्योदारपूजा जगवतां, निरूपणीयः साधुविशेषः, श्रोतव्यं विधिना धर्मशास्त्रं, जावनीयं महायत्नेन, अनुष्ठेयस्तुतर्था विधानेन, अवलम्बनीयं धैर्यं, पर्यालोचनयायतिः, अवलोकनीयो मृत्युः, जवितव्यं परलोकप्रधानैः, सेवितव्यो गुरुजनः, कर्तव्यं योगपट्टदर्शनं, स्थापनीयं तद्रूपादि मानसे, निरूपयितव्या धारणा, परिहर्तव्यो विकल्पमार्गः, प्रयतितव्यं योगशुद्धौ, कारयितव्यं जगवद्भुवनविम्बादिकं, लेखनीयं भुवनेशवचनं, कर्तव्यो मङ्गलजपः, प्रतिपत्तव्यं चतुःशरणं, गर्हितव्यानि छुप्तानि, अनुमोदयितव्यं कुशलं, पूजनीया मंत्रदेवताः, श्रोतव्यानि सचेष्टितानि, जावनीयमौदार्यं, वृत्तितव्यमुत्तमज्ञातेन, ततो जविष्यति जवतां साधुधर्मनुष्ठानजाजनता ॥ उपमितिजवप्रपञ्चा कथा.

पुस्तक ५८ भुं.

पोप. सं. १८९६. शाके १८३४.

अंक १० भा.

ॐ अहं नमस्तत्त्वज्ञाय.

वैराग्य शतक.

समश्लोकी.

(लेखक-मावल दामल शाह.)

(अनुसंधान पृष्ठ २६३ थी.)

दाइयसरथुं सुधारस नदि, ने द्रोहरेषुं विष,
 सारां वर्तन रेषुं श्रुततइ ने, छे डोप अग्निभिष;
 संतोष सरथो न मित्र जगमां, ने दोष रिपु छर,
 'साइ' ने नरथुं' यताव्युं, पथु तुं धर्या प्रमाछे कर! ६१

૨૯૬

જેનધર્મ પ્રદર્શ.

આચિત્યકૃપી દિવ્ય વસ્ત્ર ધરતી ! શીલાંગ રંગોન્નવળી,
 શ્રદ્ધા-ધ્યાન-વિચેક ભૂપણ, ગળે કાણ્ડયમાળા ઠંવી;
 સદ્ગોધાનન આંજી રંજન કરે, ચારિત્ર પત્રાંકુર,
 જો નિર્વાણ તું ધન્વજીતું હૃદય ! તો ! ક્ષાંતિપ્રિયાને સ્મર. ૬૨

જ્યાં પીડા ન મતિશ્રમ, નહિ રતિ જ્યાં નહિ ઉન્નતિ,
 કે વ્યાધિ, નહિ લક્ષ્મી કે નહિ વધ, ન ધ્યાન કે ન સ્મૃતિ;
 ને ને હાસપણું, વિલાસવદન, ને હાસ્ય નહિ હાસ્ય રે !
 તે સાંસારિક પુન્ય-પાપ નહિ જ્યાં એ સ્થાન છે ધ્યેય રે. ૬૩

હીષે ત્યાંમુધી સૂર્યનાંજ કિરણો ! યશ્વેશ્વર અર્થવાન (!)
 સંપૂર્ણેન્દુ મુખી પ્રિયા ! પ્રિયમહી ! માધુર્ય છે રમ્ય આ (!)

૬૪*

આર્યા-.....હૃદયે,
 મંત્ર રહસ્ય વિચક્ષણ ! મંત્રીસમ દૂર ત્યાગને યોગ્ય ! ૬૫

જોયો ધર્મ ગરે ! પ્રમાદવશથી માનુષ્ય પામ્યો જાને,
 સાધ્યા, લક્ષ્મી છતાં નહિ કૃપણ થઈ, એ અર્થ ને કામને;
 અત્યંત ચલ ચિત્ત, નિગ્રહ કરે ! તોએ મળે ના મળે,
 રે ! રે ! શાસ્ત્રત ને પ્રસાદગ્રહ ! એ મુક્તિ, અતિ દૂર છે. ૬૬

આકાશે પણ ચિર રે ! ઠહિ શૌલા એ મંત્ર કે તંત્રથી,
 બંને હાથ થી રે ! સમુદ્ર તરીયે ! શ્રદ્ધાની પ્રાસાદીથી;
 ટેળાયે ગ્રહયોગથી ગગનમાં તારા પ્રભાતે સ્ફુટ,
 હિંસામાં ઠહી એ નહિ નિયમથી ઠડ્યાણનો ગંધજ. ૬૭

* ૨૫૬૦ મુકેલ ભાગ મૂળાવધમાં જ નથી.

અનુબુદ્ધ-પૂ-રાત્રિઓનું દિનોનું એ ! જેમ જ્યોતિ ! વિભૂષણ !

સતીયોને ! યતિયોને ! તેમ પ્રદક્ષ અખંડિત.

૬૮

અનુબુદ્ધ-પૂ-માયાએ શોભતી વેશ્યા, કુલકન્યા ! સુશીલથી !

ન્યાયથી રાજતો રાજા, સદાચારવડે મુનિ.

૬૯

ન્યાસુધી, દુઃખની અરે ! વિધુરતા ! એ અંગ સેવે નહિ,

ને એ ઇન્દ્રિયનું પટુત્વ-હરતી, કૂરા-જરા રાક્ષસો;

ત્યાંએ, નિષ્કલ-નિશ્ચલ સુપદ ને, ઈર્મક્ષતિ ઠારણે,

ધ્યાનું ! ધ્યાન વિચક્ષણે, સ્ફુટપણે, એ ચિત્ત પદ્મોદરે.

૭૦

અજ્ઞાનાવૃત્ત ચિત્તથી ! પણ અરે ! મહાઈ અતિ મૂઢવત,

રે ! રે ! ધર્મરૂપી ધન ! હરિ લીધું ! એ કાશીના ધૂર્તવત;

તેં આ યોગ્ય કથું ! અરે પણ થશે સાઈ હવે સત્ત્વર,

પુન્યે મેં શુરની કૃપા લીધી હવે ! છોડી અને જા દૂર.

૭૧

તે'વું નાગપાતેનું નાગવધુનાં ભોગોપચારે નહિ,

તે'વું વૈભવ કે વિલાસ બહુએ તો શિવનું રે ! નહિ;

તે'વું વજ્રનુંએ ન દેવવનિતા, ના, સંગથી રે થતું,

જે'વું રે ! સુખ ! વીતકામ મુનિને ! સમ્યક્ પ્રકારે થતું.

૭૨

અનુબુદ્ધ-પૂ-પાતળા ઉદરે નાર, તપથી દુગળો મુનિ;

પાતળા મુખથી અશ્વ, શોભે ! આભૂષણે નહિ.

૭૩

ગોલાબ્યો ! યુવતિ સ્ત્રીએ ! પ્રિયવચ્ચે ! પ્રેમાળ દૃષ્ટિવડે,

કોધે નેત્ર સુરક્ત, એ થઈ ગયાં ! જ્ઞવાય એ ચક્ષુએ;

સદ્ગુણપારથી તિલમાત્ર પણ જે, સંજ્ઞાલ પામે ન રે !

રાગદ્વેષ રહિત કોઈ જગમાં યોગીદ્ર એવો હશે.

૭૪

અપૂર્ણ.

મૂલ મુખ્ય મુદ્રાલેખો.

MOTTOS.

(લેખક-સન્મિત કપૂરવિજયજી.)

- I Remember always that labour is one of the conditions of our existence.
- II Time is gold. Throw not one minute away, but place each one to account.
- III Do unto all men as you would be done by.
- IV Never put off till to morrow what can be done today.
- V Never bid another do what you can do yourself.
- VI Never cover what is not your own.
- VII Never think any matter so trifling as not to describe notice.
- VIII Never give out what does not come in.
- IX Do not spend but produce.
- X Let the greatest order regulate the actions of your life.
- XI Study in your course of life to do the greatest amount of good.
- XII Deprive yourself of nothing that is necessary to your comfort, but live in honourable simplicity and frugality.
- XIII Labour then to the last moment of your existence.
- XIV Patience & Persiverance overcome mountains.

इंग्रेजी चौद महा मुद्रालेखानुं विवेचन.

‘सद्बुधम.’

૧ ‘ સદાય સ્મરણમાં રાખો કે ઉદ્યોગ એ આપણા જીવનની એક ખાસ ખાસીયત છે એટલે આપણે તે વગર સહી શકીએજ નહિ. ’

यतः—आलस्यं हि मनुष्याणां, शरीरस्थो महासुषुः ।

नास्त्युद्यमसमो बंधुः, कृत्वा यनावसीदति ॥

અર્થાત્ આળસ-નિરૂધ્ધમીપણું એ શરીરમાં છુપાઈ રહેલો મનુષ્યોનો એક મોટો શત્રુ છે, તેનાથીજ સઘળાં સુંદર કામ વિણસે છે. ત્યારે ઉદ્યમ-કોઈ પણ શુભ કાર્ય પછવાડે તન મનથી મન્યા રહેવાની ટેવ-એ શ્રેષ્ઠ બંધુસમાન માણસ બનતને સહાયકારી છે-એ કોઈ તેનું દૃઢ આલંબન ગ્રહે છે, તેને ક્યાંય સીદાવું પડતું નથી, પણ તેના કાર્યની અંતે સિદ્ધિજ યાય છે.

ઉક્તવચન આશ્રી ઉડિ આલોચ કરનાર માનવી ધારે તો તે એક કૂર દુશ્મનની ગરજ સારનાર આળસને તદ્દન અળણું કરી નાંખી કોઈપણ પ્રકારના સદુદ્યમગવડે પોતાનું આણું જીવન સુધારી શકે એમ છે.

‘અમૂલ્ય વખત.’

‘વખત એ સુવર્ણ જેવો બહુ મૂલ્યવાળો યા અમૂલ્ય છે. એમ મનમાં સમજી રાખી એક ક્ષણ પણ નકામો જવા દેશો નહિ. પણ દરેક ક્ષણનો હી-સાથ ગણી તેને લેખે કરજો-સાર્થક કરી લેજો.’

યતઃ “અજરામરવત્ પ્રાજ્ઞો, વિદ્યામર્થં ચ ચિન્તયેત્ ।

મૃત્વીત ઇવ કેશેષુ, મૃત્યુના ધર્મમાચરેત્ ॥

અર્થાત્ બુદ્ધિશાળી પુરૂષે જાણે પોતે અજરામર-શાશ્વત-સ્થાયીજ રહેવાનો હોય તેમ સમજી (પ્રમાણિકપણે) વિદ્યા અને અર્થને ઉપાર્જવા યત્ન કરવો જોઈએ, પણ એટલી-આળસુ થઈને તેની ઉપેક્ષા કરી બેસી ન રહેવું જોઈએ. તે સાથે એ પણ લક્ષમાં રાખવું જરૂરનું છે કે જાણે પોતાને કાળ-કૃતાન્તે જટિયાં ઝાલીને પકડી લીધો હોય તેમ અત્યંત જીગરથી ધર્મ (સદ્વર્તન) નું શરણુ જલદી લાડી લેવું જોઈએ. મતલબ કે ધર્મના ઉત્તમ નિયમોને દૃઢપણે વળગી રહી તેમાં લગારે વિરોધ ન આવે તેમ વિદ્યા અને અર્થોદ્ધિ કામના સિદ્ધ કરવા યથાયોગ્ય ઉદ્યમ કર્યો કરવો જોઈએ. એમ વર્તવાથી ગમે એટલા લાંબા જીવનમાં પણ કંટાળો આવશે નહિ; પરંતુ શ્રેષ્ઠ લક્ષસહિત સ્વ સ્વ ઉચિત કાર્ય પાછળ મન્યા રહેવાથી મનમાં વળતનો વ્યય થવા સાથે સ્વર્ધૃષ્ટ કાર્ય સિદ્ધ થતાં માનવસત્ત્વની પણ સફળતા થશે.

‘અદલ ઇનસાફ’

૩ ‘જેવું શુભ કે શુદ્ધ વર્તન સામા થકી તમે ઇચ્છો એવુંજ ઉત્તમ વર્તન તમે તેમના પ્રત્યે રાખો.’ એ તમે અદલ ઇનસાફને આહવા હો તો તમે લગારે સંકોચ રાખ્યા વગર બીજા સર્વને અદલ ઇનસાફ આપતાજ રહો. એ તમે કેવળ સુખનીજ આદના રાખતા હો, દુઃખને નજ આહવા હો તો સહુ

કોઈને સુખ-શાન્તિ ઉપજે-કોઈને દુઃખ-અશાન્તિ નજ ઉપજે એમ કાળાજીથી વર્તો ! જેવું શુભાશુભ વર્તન તમે જીવન તરફ ચલાવશો તેવુંજ શુભાશુભ વર્તન પ્રાપ્ત: તેઓ તમારા તરફ ચલાવવા લલચાશે. મતલબ કે તમારું ભાવિય સુધારવું એ તમારાજ હાથમાં છે, એટલુંજ નહિ પણ જીવન બધાઓનું હિત કરવા આહો તો તે તમારા સદ્વર્તનવડે કરી શકો એમ છે-એજ એનો ઉત્તમ ઉપાય છે.

યતઃ-“ શ્રુયતાં ધર્મ સર્વસ્વં, શ્રુત્વા ચૈવાવધાર્યતામ્ ।

આત્મનઃ પ્રતિકૂલાનિ, પરેપાં ન સમાચરેત્ ॥ ”

અર્થાત્ ધર્મના સ્વરૂપભૂત ઉત્તમ ફરમાન બરાબર ઠાન ઢઠને આપણે સાંભળવાં, સાંભળેલાં ઉત્તમ ફરમાન હૃદયમાં ધારી લેવાં; તે શ્રેષ્ઠ ફરમાન વિસરી ન જવાં; પણ વિવેકપૂર્વક તે પવિત્ર ફરમાન સુજળ આચરણ કરવું એટલે કે જે વાત આપણા આત્માને અહિતકારી-અનર્થકારી-અધોગતિમાં લઇ જનારી-જણાય તે તે વાતોના અખતરા જીવન કોઈ ઉપર અજમાવવા નહિ. મતલબ કે જે જે વાત આપણને પોતાને નુકશાનકારી, ખેાટી, અન્યાય ભરેલી અને અધોગતિમાં ઘસડી લઇ જનારી હોવાથી નહિ કરવા ચોગ્ય જણાય તે તે હિંસા, અસત્ય, અહત્ત, અબદ્ધ પ્રમુખ પાપ સ્થાનકો આપણે જાતે સર્વ શક્તિથી વર્જીને-આત્મસંચય સેવી જીવન આપણા માનવ બાંધવો પણ તે તે અતિ પ્રાપ-સ્થાનકોથી જયવા પામે તેમ તેમને પણ યથાશક્તિ ઉપદેશાદિકવડે અતુકૂળતા કરી આપવી એ આપણી પવિત્ર ફરજ છે, એટલુંજ નહિ પરંતુ તેમ કરતાં માર્ગમાં જે કોઈ પ્રતિકૂળતા આડી આવતી હોય તેને સ્વ સામર્થ્યવડે દૂર કરવા ચક્રવું નહિ, એપણુ આપણું ઉત્તમ કર્તવ્યજ છે એમ આપણે અખંડ ભાન રાખી રહેવું જોઈએ. તો પછી જીવનઓના માર્ગમાં પ્રતિકૂળતા ખડી કરવાનું તો રહ્યુંજ કયાં ? સ્વહિતને ખરેખર ઈચ્છતા અને સમજતા સુજ જનો કદાપિ કાળે પણ અન્યજનોના માર્ગમાં આડખીલ નાંખે એ નહિ બનવા જોગ છે. તેમ છતાં જે જનો પોતાની વિપમ વૃત્તિથી અન્યજનોને પ્રતિકૂળ થઈ વર્તે છે તે આપણા સુઘ જનોએ હાથ ખરો હિતને માર્ગ જાણ્યો કે આદર્યોજ નથી એમ સિદ્ધ થાય છે. ખરા જ્ઞાની અને વિવેકીનું તો શાસ્ત્રકારે આવી રીતે વ્યાખ્યાન કરેલું છે કે—

“ માતૃવત્ પરદારેષુ, પરદ્રવ્યેષુ લોપ્સવત્ ।

આત્મવત્ સર્વ ભૂતેષુ, યઃ પश्यતિ સ પश्यતિ ॥ ”

‘જે પરસ્ત્રી વિષે માતા જેવી યુદ્ધિ રાખે છે, પરદ્રવ્ય વિષે પચર જેવી યુદ્ધિ

રાણે છે અને સર્વ જીવ-જંતુઓને પોતાના પ્રાણસમાન લેખે છે તેજ ખરે જ્ઞાની-વિવેકવંત છે. એમ સમજો. મતલાળ કે ખરા શાણા તેમનેજ લેખવા બેઠ્યો કે જે સર્જનો પોતાની જનની-માતાની પેરેજ પૂજ્ય ભુદ્ધિથી અનેરી કોઈ પણ પરાઈ સ્ત્રીને લેખે છે-તેના તરફ ગમે તેવે પ્રસંગે પણ કશી કુભુદ્ધિ નહિ ઠરતાં પોતાની માતાજી બાણે તે હોય તેમ વર્તે છે. જેવી રીતે માર્ગમાં પડેલા પથ્થરની ઉપેક્ષા કરી સહુ કોઈ સંભાળ રાખી સહુ સહુના માર્ગે સંચરે છે તેમ શાણા-નીતિ-માન સદ્ગુણસ્થો પણ પર દ્રવ્યને પથ્થર સમાન ઉપેક્ષા પાત્ર ગણી તેની કશી તમા રાખતા નથી. યથાપ્રાપ્તમાં તેઓ સંતોષ ધારી રહે છે, અને અનીતિથી પ્રાપ્ત થતા પરાયા દ્રવ્યને કેવળ અનર્થરૂપ સમજે છે, જેથી તેનો સહંતર પરિહાર કરે છે. વળી સર્વ જીવોને મુખ દુઃખની લાગણી સરખી હોય છે, એમ સમજી સહુ કોઈને આત્મસમાન લેખી કોઈ જીવને કોઈ રીતે પરિતાપ ન ઉપજે એવી શુભ પ્રવૃત્તિ સર્જન પુરૂષો સ્વતઃ કરે છે. તેઓ સહુના ભલામાંજ રાજી હોય છે, કદાપિ કોઈના પણ ખૂરામાં રાજી હોતા જ નથી. આવા ઉત્તમ પુરૂષોત્ત્વ જ બાણપણું લેખે છે. બાકી તથાપ્રકારની રહેણી-કરણી વગરની કેવળ છુખી કંચની તો ગમે તેટલી કરવામાં આવે તેથી કંઈ પણ તત્ત્વથી હિત થવું સંભવતું નથી. એમ સમજીને આપણુ સહુ કોઈએ જેમ સ્વપર હિત સિદ્ધ થાય તેમ વર્તવા કાળજી રાખી તેવીજ ઉત્તમ રહેણી-કરણી આદરવી અતિ આવશ્યક છે.

‘કાર્યાચ્છદ.’

૪ ‘જે કંઈ કરવા યોગ્ય કાર્ય આજે જ કરી શકાય એવું હોય તે કદાપિ પણ કાલ ઉપર છોડી દેતા નહિ.’ કારણ કે જે કાર્ય આપણે ધારિએ તો ખુશીથી આજે જ આદરી પાર મૂકી શકાય, તેને કાલ ઉપર કરવાનું રાખી મૂકવામાં આવે છે તો પ્રાયઃ તે કાર્ય વિલંબથી કરવા જતાં કેઈક વિધ્નતા આવીને ખડાં થાય છે, અને તે વિધ્નતાના વૃદ્ધને હડાવવા જતાં મૂળગું કાર્ય વધારેને વધારે વિલંબમાં પડતું બન્ય છે અને એવા અનિષ્ટ સંયોગો મળતાં કદાચ મનમાં કરવા ધારેલું કાર્ય સમૂળગું રહી જ નબળું છે, અને પોતે પહેલે જ દિવસે તે કાર્ય પ્રમાદ તજીને કેમ ન કર્યું? તે વાત વારંવાર યાદ કરીને પશ્ચાત્તાપ જ કરવાનો રહે છે. એમ સમજી શ્રેયકારી કાર્ય કરવાનો મનોરથ થતાંજ તેને સિદ્ધ કરી લેવા મળેલી અમૂલ્ય તક કદાપિ નહિ શુભાવી દેતાં તેને જેમ અને તેમ જલદી હાથ ધરવી જ ઉચિત છે, કહ્યું પણ છે કે:—

“ શ્રેયાંસિ વદુ વિગ્નાનિ, પ્રાયશો મદતામપિ ।

અશ્રેયસિ પ્રવૃત્તાનાં, ક્વા પિ યાન્તિ વિનાયકાઃ ॥ ”

અર્થાત્ શ્રેયકામ કરતાં મહાન્ પુરુષોને પણ પ્રાયઃ ઘણું વિદ્વો નહે છે. અને નળાણાં કાર્ય કરનારને કવચિત્તજ વિદ્વ નહે છે. કેમકે નળાણું કાર્ય જતેજ વિદ્યારૂપ છે, અને અધોગતિ જવાવાળાઓનેજ પ્રાયઃ તેવાં નળાણાં કામ કરવાં સૂચે છે. એ નળાણાં કાર્ય કરીને તેથી યનારી અધોગતિને અવશ્ય પામવા નિર્મીણ થયેલુંજ હોય તો તે કાર્ય કર્યાવગર રહેવાતુંજ નથી. ત્યારે શ્રેયકામ તો પ્રાયઃ સદ્ગતિગામી સજ્જનોનેજ કરવું સૂચે છે. તેવાં શ્રેયકાર્યાં સિદ્ધ કરવા તેમને કંઈ ને કંઈ કસોટીમાંથી પસાર થવું પડે છે. પરંતુ જે પુન્યવંત પ્રાણીઓ દૃઢ દેહવાળા અને કાર્યદક્ષ હોય છે તે સાવધાનપણે સ્વકાર્ય સિદ્ધિ માટે પ્રયત્ન કર્યો કરે છે. વિદ્વોથી તે કંઈ ડરી જતા નથી. અયવા કાયર જનોની પેરે તેઓ આગળથી વિદ્વની સંભાવના કરીને કાર્ય કરવામાં શિયલતા સેવતા નથી; પરંતુ ઉત્સાહભેર આદરેલા ઉચિત કાર્યને પાર મૂકવા જનતું કરે છે. મતલબ કે તેઓ નકામો વિલંબ કર્યાવગર સ્વછદ્ર કાર્યમાં પ્રવૃત્તિ કરે છે, અને ધરેલી મુસદ્દા પાર પાડવા દરેક પ્રયત્ન સેવે છે. એવા પુરુષોજ ખરેખર કાર્ય-દક્ષ હોઈ સ્વછદ્ર કાર્ય સાધી શકે છે. એ વાત નિશ્ચયરૂપ જાણીને આપણે પણ કોઈપણ હિત કાર્યમાં દીર્ઘચૂંચીપણું-એઠી-આળસુપણું નહિ કરતાં શીઘ્ર સ્વછદ્ર કાર્યમાં પ્રવૃત્તિ કરી તે આદરેલા કાર્યમાં શ્રદ્ધા અને હિરમતથી મન્યા રહેવું જોઈએ. એજ આપણું અભીષ્ટ કાર્ય સિદ્ધ કરવાનો ઉત્તમ ઉપાય છે.

‘જાતમહેનત.’

પ “જે કાર્ય તમે જાતે-જાતમહેનતથી કરી શકો તે કરવા બીજાને ભજાવતા નહિ.” “બૃહસ્પતિ રચિશ્વાસઃ” નીતિ શાસ્ત્રકાર બૃહસ્પતિ કહે છે કે કોઈના વિશ્વાસ રાખતા નહિ-કોઈના ભરસે રહેતા નહિ. વળી કહ્યું છે કે:—

“પરકી આશા સદા નિરાશા, એ હું જગજન પાસા;

એ કાટનકું કરો અભ્યાસા, લહો સદા સુખ વાસા, આપ સ્વભાવ૦”

મતલબ કે પારકી આશા રાખી બેચી રહેતાં પરિણામ પ્રાયઃ નિરાશામાં આવે છે ત્યારે સ્વાશ્રય-આત્મગણ ઉપર ઉભા રહેતાં પરિણામ આશાજનક આવે છે. તેથીજ સ્વાનુભવી જનો આશ્રયપૂર્વક ઉપદેશ આપે છે કે આત્મગણ ઉપર અધિક વિશ્વાસ રાખો. કહ્યું છે કે ‘આપ સમાન બળ નહિ અને સેધ સમાન જળ નહિ’ તેથી પણ એજ સ્પષ્ટ થાય છે. આત્મામાં અનંત શક્તિ ભરેલી છે તેને સમજી તેમાં વિશ્વાસ રાખી જેમ જાને તેમ અંતર્મુખ જાનો. પરમુખપ્રેક્ષી થઈ કાયરતા ન ધરો. જેમ જેમ સ્વકર્તવ્યમાં કાયરતા—

શિયલતા સેવશો, તેમ તેમ તમારા દુર્લક્ષથી તમે દુઃખી થશો, અને જેમ જેમ કાયસ્તા તજી સ્વકર્તવ્ય કર્મમાં સાવધાનતા રાખશો તેમ તેમ અપ્રમાદ અથવા કર્તવ્ય-પરાયણતાથી તમે સુખી થતા જશો. બસ એથી એટલું ચોક્કસ સમજી રાખવાનું છે કે આપણે અવશ્ય કરવા યોગ્ય કાર્ય કરવામાં આળસ-પ્રમાદ નહિ સેવતાં, તે માટે બીજાના સુખ સામે જોઈ નહિ રહેતાં, બની શકે તેટલા પ્રમાણમાં જરૂર આત્મભળાનેજ ઉપયોગ કરતાં રહેવું. પણ એ ઉપરથી એમ સિદ્ધ નથી થતું કે કોઈ પણ સ્થળે કોઈ બાળતમાં કોઈનો પણ વિશ્વાસ રાખવોજ નહિ. એમ માનવાથી તો કેટલીક ખાસ જરૂરની બાળતોમાં અન્ય અધિકારી જનોની અમૂલ્ય સહાયની જે અપેક્ષા રહે છે તે વ્યવહારનો ઉચ્છેદ થઈ જાય એટલે કેટલીક અશિક્ષિત બાળતોમાં સુશિક્ષિત જનોની સહાય લેવાની શરૂઆતમાં જરૂર રહે છે જ તે પણ કહેવામાત્ર થઈ જાય. એટલે ખાસ જરૂરી બાળતોમાં શિષ્ટ વચનાનુસારે બીજા યોગ્ય જનોની સહાય-સલાહ લેવી પણ ખરી, અને તે પણ વિશ્વાસપૂર્વક જ. પરંતુ સર્વ બાળતમાં એદી-આળસુ બની પ્રમાદને પોષવો તો નહિજ.

‘ સંતોષ વૃત્તિ. ’

૬ ‘ જે તમારું પોતાનું નથી તેની તૃણુ કદાપિ કરશો નહિ. ’ જેના અંતર ઘટમાં વિવેકહીપક પ્રગટ્યો છે તે સત્યાસત્ય, લાલાલાલ, હિતાહિત અને કૃત્યાકૃત્ય બાણી-જોઈ શકે છે. જેથી તે માઠા માર્ગને તજી સત્ય-રૂડા માર્ગને આદરી શકે છે. એ રીતે વિવેક દૃષ્ટિથી વસ્તુ સ્વરૂપનો નિર્ધાર કરી જે રૂડી રહેણી-કરણી પાળે છે તેજ ખરા જ્ઞાની અને ચારિત્રપાત્ર છે. ત્યારે એથી ઉલટું વર્તન કરનાર બાપડા છતી આંખે આંધળા જેવા આંધળાજ છે. કેમકે તે અવળા વિષમ માર્ગે ચાલી એવા ઉંડા ખડામાં ગબડી પડે છે કે જેમાં તે પોતાની સ્વચ્છંદ વૃત્તિથી પ્રાયઃ અનંત કાળ પર્યાંત અતિ કડવાં દુઃખ-તેજ અનુભવ્યાં કરે છે. આવાં અનિવાર્ય અનંત દુઃખથી બચવા માટેજ જ્ઞાની પુરૂષો પોતે ઉત્તમ રહેણી-કરણી આદરી તેનો રસાસ્વાદ મેળવી, યાવત્ તેથી એકાંત લાલ બાણી આપણને સન્માર્ગે સંચરવા ભાર દઈને ઉપદેશો છે, અને અનીતિના દુઃખદાયક માર્ગથી સદંતર દૂર રહેવા આગ્રહ કરે છે. એ હિતોપદેશ હિંચે ધરીને જે કોઈ આત્મહિંતેથી ભાઈ ખંડેનો ઉન્માર્ગનો પરિહાર કરી સન્માર્ગનો સ્વીકાર કરે છે તે આ લોકમાં તેમજ પર લોકમાં સર્વત્ર સુખીજ થાય છે. અને જે હિંચાકૂટા મુગ્ધ જનો ઝાંઝવાનાં જળ જેવાં ખોટાં, ક્ષણિક, અને અસાર એવા કલિપત સુખમાં લલચાઈ નિઃસ્વાર્થી જ્ઞાની પુરૂષોએ

૩૦૪

નૈનવમ પ્રકાશ.

દીવેલી સાચી, હિતકારી, સારભૂત શિખામળને અવગણી આપમતેજ સાલે છે તે બાપડા પામર જનો શિષ્ટ જનોએ સેવેલા સન માર્ગનો ત્યાગ કરી, દુર્ગતિગામી દુષ્ટ જનોએ સેવેલા વિષમ માર્ગનેજ મક્કમપણે વળગી રહેવાથી પોતાની માઠી કરણીવડે ઉચ્ચ લોકમાં દુઃખીજ થાય છે. આ વાત પરમ સિદ્ધાન્ત રૂપ છે અને તેથીજ શાસ્ત્રકારો ગાય છે કે—

“ ન તૃણા પરો વ્યાધિઃ ન તોપાત્ પાપં મુક્તમ્ ”

મતલબ કે પરાઈ વસ્તુની ખોટી ધ્વજા-અભિલાષા પુનઃ પુનઃ કરવા રૂપ તૃણા સમાન કોઈ વ્યાધિ, ઉપદ્રવ, કે દુઃખ નથી અને એજ અનિષ્ટ ધ્વજા-અભિલાષાને જ્ઞાન-વિવેકથી દાળી દઈ યથાપ્રાપ્તિમાં આનંદિત રહેવારૂપ સંતોષ સમાન બીજું કોઈ વધારે સાડું સુખ નથી. એટલે કે સંતોષ એજ પરમ સુખ છે અને અસંતોષ કહો કે તૃણા કહો એજ પરમ દુઃખ છે. જ્યારે સંતોષવંત સમતા રસમાં ઝીંલે છે ત્યારે તૃણાવંત મમતાવશ દુઃખ-સાગરમાં ડૂબે છે.

‘વળી નિઃસ્પૃહસ્ય તૃણં જગત્’ નિઃસ્પૃહી-નિર્લોભી-પરમ સંતોષીને કોઈની પરવા હોતી નથી, ત્યારે પારકી સ્પૃહા રાખનારા તૃણાવંત બાપડા દુનિયાના દાસ થઈ રહે છે.

જ્યારે ખરી સંતોષવૃત્તિ પ્રગટે છે ત્યારે ચક્રવર્તી જેવા મહારાજાઓ પણ તૃણુની પેરે પોતાની સન્ન્ય રિદ્ધિ તથા દઈ મુમુક્ષુતા આદરે છે. જ્યારે મમતાવશ તૃણાતુર જિજ્ઞાસી એક સમપાત્રને પણ તથા શકતો નથી. આ વાત સુખે સમજી શકાય એવી છે તેથી તેને વધારે સ્પષ્ટ કરવા જરૂર રહેતી નથી. જ્ઞાની વિવેકી જનોએ સંતોષવૃત્તિમાંજ સુખ ગવેખ્યું છે અને પરમાર્થ બુદ્ધિથી ખરી સંતોષ વૃત્તિનું સેવન કરવા આગ્રહ કર્યો છે. પરમ પુરુષોનો આજ મુદ્રાલેખ છે કે—

“માતૃવત્ પરદારેષુ, પરદ્રવ્યેષુ લોષ્ટવત્।

આત્મવત્ સર્વભૂતેષુ, યઃ પश्यति સપश्यति॥”

એ મહત્વના ફકરા ઉપર પ્રથમ પ્રસંગે જે કહેવાયું છે તે સદાય સ્મરણમાં તાબું રાખી વર્તવું ઉચિત છે. જ્ઞાની-વિવેકી સન્નજન પુરુષોનો એજ ધોરી માર્ગ.

“સહિષ્ણુતા અને કાર્ય દક્ષતા.”

૭ ‘કોઈપણ બાળત નજીવી ગણી કાઢી તેની ઉપેક્ષા કરી નાખતા નહિ.’ ફરેક વાતમાં કંઈને કંઈ રહસ્ય રહેલું હોયછેજ એમ અનુભવ કરનારાઓને

સમન્વય છે. વસ્તુનું બારીકીથી નિરીક્ષણ કરવા જે ટેવાયા હોય છે તે બાહ્યરથી જાણતી નહીં વસ્તુમાંથી પણ બહુ ઉપયોગી રહસ્ય મેળવી શકે છે. એવા નરો બેદરકારીથી કોઈપણ બાબતને નજીવી ગણી હસી કાઢતા નથી. તેથીજ તેઓ મહત્ત્વનાં કાર્યો બહુજ હડાપણથી અને કૃતેહમંદીથી પાર પાડી શકે છે. જે લોકો નજીવી જેવી દેખાતી બાબતમાં ઉપેક્ષા કરે છે—બેદરકારીથી તેનો કશો લાભ લેતા નથી તેઓ મહત્ત્વની બાબતમાં પણ પ્રાયઃ ભૂલ થાપ ખાઈએ છે અને તેનું પરિણામ બહુધા નિરાશામાંજ આવે છે, જે અત્યંત બેદરકારક છે.

કહેવાય છે કે ‘ દુનિયામાં કોઈ વસ્તુ નિરૂપયોગી નથી. ’ દરેક વસ્તુમાંથી કંઈ ને કંઈ શુભ અશુભ કરી શકાય તેમ છે. વળી ‘ રજ સરખી વસ્તુ પણ વળતે ઉપયોગી થઈ શકે છે. ’ ‘ ગરજ પડે ત્યારે ગધેડાને પણ કાકો કહેવો પડે છે ’ એ કહેવત પણ દુનિયામાં અસ્તિત્વ ધરાવતી દરેક વસ્તુની ઉપયોગિતા સિદ્ધ કરી આપે છે. સંસાર વ્યવહારમાં શું ચાયા છતાં કેટલાક લોકો પોતાની પાસેના બોલાળાં સાધન વિગેરેના ગર્વથી બીજાં આજ્ઞાં સાધનવાળાની અથવા તેવાં સાધનવગરનાની તમા રાખતા નથી. એટલુંજ નહિ પણ પોતાને પ્રાપ્ત પ્રણા સત્તાથી બીજાને નજીવા-નકામા-નમાલા લેખી તેમને સતાવે છે, પીડે છે, તેમણે પોતાનું તુંડ મિબદશીપણું તજ દઈ બીજા બધાની ઉપયોગિતા સ્વીકારવી અને તેમના તરફ ઉચિત નમ્રતા દાખવવી સુક્ત છે. આ વાતની સત્યતા સમજનારા સર્જન પુરૂષો ગમે તેવા ઉંચા અધિકારને પામ્યા છતાં અધિકારતા મદથી કોઈ પણ માનવ બતિની અવગણના કરતા નથી એટલુંજ નહિ પરંતુ તેમની લાગણીને લગભર નહિ દુભવતાં તેને યોગ્ય માન આપે છે. આવી ઉત્તમ કુતેહથી કામ કરનારા ગમે તેવાં મહત્ત્વનાં કામ હાથ ધરી પાર પહોંચાડી શકે છે. કેમકે પોતાના માનવ બહુચોળાની શુભ લાગણીઓનું ઉચિત માન જાળવવાથી, તેનો ઘટતો સત્કાર કરવાથી તેઓ તેમના પોતાના પ્રત્યે લાખો બલકે કશેડો માનવીઓનાં મનને જીતી શકે છે. અને તેથી ધારેલાં કાર્ય બહુ કૃતેહમંદીથી પાર ઉતારી શકે છે. પરંતુ એથી ઉલટું વર્તન કરીને અધિકાર આદિકના મદવડે લોકથી અંતડા રહી, તેમની લાગણી દુભાવીને જે અશ્કલના નમુના મહત્ત્વનાં કાર્ય કરવા જાય છે, તેમના કાર્યમાં અનેક વિઠ્ઠા ઉપસ્થિત થાય છે, જેથી તેમને મોટી મુશીબતો વચ્ચે પસાર થવું પડે છે અને કોઈ વખત તો પોતાના જીવનું પણ જીવન બહારી લેવું પડે છે એ અત્યંત બેદરકારક બીજા છે. જે બીજા માનવ વ્યક્તિઓને નજીવી-નકામી-નમાલી બાણી તેની તદ્દન અવગણના કરે છે, તેમની આંતરડી ફૂડવે છે, તેમને અનેક રીતે પજવે છે—સતાવે છે તેમને જેમ અનેક ક્ષીડી-ઓએ મળી કાળા નાગનો પ્રાણ લીધો હતો તેમ કવચિત મંહા વિરોધનાં પરિણામે

૩૦૬

જૈનધર્મ પ્રકાશ.

બહુ કટવો અનુભવ કરવો પડે છે. એમ સમજી શાણા, દીર્ઘદર્શી, ન્યાયી, પ્રમાણિક પુરૂષો બીજા બધાને ન્યાય આપતી વખતે પોતાનેજ તેમની તુલ્ય કક્ષામાં મૂકી જુએ છે અને એમ કરી અત્યંત રહેમ નજર રાખી સહુ માનવબંધુઓ સાથે તો શું પણ દુનીયાના દરેક પ્રાણી વર્ગસાથે પ્રેમ ભરેલી રીતથી વર્તે છે-વર્તવું પસંદ કરે છે.

સાર-મતલબ એ છે કે જે નજીવી બાબતમાં પણ ભૂલ કરતા નથી તે મહત્ત્વનાં કાર્ય કુશળતાથી કરી શકે છે પરંતુ જે તેથી હલટા વર્તે છે તે મહત્ત્વનાં કાર્યમાં બહુશ: નિષ્ફળ થાય છે. એટલે કોઈ વખત જે કાર્ય અદ્ય પ્રયાસથી સહજમાં થઈ શકે એવું હોય તે તથાપ્રકારની કુનેહતા અભાવે મહા મહેનતે પણ કરવું સુરકેલ થઈ પડે છે. અને હલટું ‘ રજમાંથી ગજ ’ ની જેમ ઉધું વેતરાઈ જાય છે, જેથી કરનારને ભારે સોસવું પડે છે. એટલે તેમાંથી ‘ કાગનો વાઘ ’ થઈ પડે છે. બસ આ ઉપરથી દરેક અધિકારી અથવા બીજા અધિકારી જનોએ સાવચેતીથી એક બીજા સાથે પ્રેમપૂર્વક હળી મળીને પોતા પોતાનાં કાર્ય એક બીજાની લાગણીને સાચવી કરવાં જરૂરનાં છે અને એમ કરવાથી કેવું સુંદર પરિણામ આવે છે તેની કંઈક ઝાંખી આવી શકશે.

અપૂર્ણ.

ચંદ્રરાજાના રાસહપરથી નીકળતો સાર.

(અનુવંદન ‘પૃષ્ઠ ૨૫૬ થી.)

પ્રકરણ ૬ મું.

આભાપુરિ પાછા જતાં યાંગા ઉપર બેઠેલી વીરમતી વહુને કહે છે કે-
“ જો તું ઘરે રહી હોત તો આ નગરીને કનકબંજન કુમારને તું ક્યારે દેખત ? હું આવાં નવાં નવાં કૈતુક તને રોજ બતાવીશ અને તારી હોંશ પૂરી કરીશ; પણ તારે મારી સાથે મનમોગ રાખવો પડશે. મારા વિના આટલો બધો આકાશમાર્ગ બીજું કોણ અતિક્રમે ? ક્રૂર સિદ્ધાંતમાં ચારણ મુનિની ગતિ અત્યંત કઠી છે બાકી પાંખીતો બહુ જલ્દી બાર યોજન જઈ શકે. મારી શક્તિતો હદ વિનાની છે. ત્યાં પવન સંચરી ન શકે ત્યાં પણ હું જઈ શકું અને કોઈ ન કરી શકે તે કાર્ય હું કરી શકું.”

સાસુના સ્વમુખે આવા વખાણ સાંભળીને ચુલ્લાવળી ગોદી કે “સાસુજી! આપ કહે છે તે બધું સાચું છે. આપની શક્તિની આજે મને ખાતરી થઈ

પરંતુ એક વાતમાં તમે ભૂલ ખાધી છે તે એ છે કે કનકલ્લજ કુમારની જગ્યાએ જરૂર તમારા પુત્રજ હતા અને તેજ પ્રેમલાને પરણ્યા છે, એમાં મને જરાપણ અંદેશો નથી. આમાં જે મારી ભૂલ ઠરે તો મને ડબકો આપજો.” વીરમતીએ કહ્યું કે—“હવે તું બહુ ડાહી થઈ ગઈ છે તે બહુયું! મારા પુત્રને ફોગટનો ઓલાંભો આપે છે. તું તો જ્યાં જ્યાં રૂપવંત પુરૂષ દેખીશ ત્યાં ત્યાં ચંદન કઢીશ! પણ મને મારા પુત્રની ખાત્રી છે, કેમકે તે મારે વશ છે.” આ વખતે વૃક્ષના કોટરમાં રહેલ ચંદરાજ વિચારે છે કે—“રખે જે આ મારી વાત બહુશે તો જરૂર હેરાન કરશે તેથી કોઈ રીતે મારી વાત જણાય નહીં તો ઠીક.” આ પ્રમાણે તે વિચારે છે, સાસુ વહુ વાતો કરે છે અને વૃક્ષ અનેક નગરો ને પર્વતો ઉહાં-ઘટો ચાલ્યો જાય છે. એમ ચાલતાં દુરથી આલ્પપુરી દેખાણી. કુકડાઓ બોલવા લાગ્યા. પૂર્વ દિશા આનંદ પામી. એક બાબુથી અરૂણોદય થવાની તૈયારી થઈ અને બીજી બાબુથી ચંદ્ર પણ આવી પહોંચ્યો. આંખો તેના વનમાં મૂળ સ્થાનકે આવી જમીનપર સ્થિર થયો. એટલે સાસુએ કહ્યું કે ‘વહુ! આ આપણો બાગ આવ્યો; હવે વૃક્ષપરથી નીચે ઉતરો.’

પછી જાને જણા નીચે ઉતર્યો પરંતુ લાગ્યયોગથી ચંદરાજ તે વખતે પણ તેમની નજરે પડ્યા નહીં. પછી તે અંતે પવિત્ર થવા માટે નજીકની પુષ્કરણીમાં ગઈ એટલે ચંદરાજ કોટરમાંથી નીકળી ઉતાવળો પોતાના મહેલમાં આવ્યા અને વેશ બદલી નાખી નવો વેશ ધારણ કરી પોતાની શય્યામાં સુઈ ગયો. સાસુ વહુ પણ હસતાં રમતાં પોતાના મકાનમાં આવ્યા.

પછી ગુણાવળીને કંળા દઈને ચંદરાજ પાસે મોકલી અને વીરમતીએ નગર લોકને આપેલી નિદ્રા અપહરી-લોક સૌ બગૃત થયું અને પોત પોતાના પ્રાતઃકાળ સંબંધી પદ કર્મ કરવા લાગ્યા. રાત્રિની હકીકત કોઈના બહુવામાં ન આવી. ગુણાવળી ઉતાવળી પોતાના મહેલમાં આવી. ત્યાં તેણે પોતાના સ્વામીને નિદ્રામાં પડેલા દીકા. ચંદરાજએ પણ તેને દીઠી. ગુણાવળીને એક તરફથી શાંતિ થઈ પણ બીજી રીતે ખેદ થયો કે મેં પાપિણીએ સ્વામીને આવી ઘોર નિદ્રામાં નાખી દીધા તે ઠીક ન કહ્યું. પછી તેને જગાડવા કંળાના ડબકારા દીધા એટલે ચંદરાજ કપટથી આળસ મરડવા લાગ્યા. તે વખતે ગુણાવળી અબણી થઈને બોલી કે—“હે નણદીના વીરા! રાત્રિ વ્યતિત થઈ; પ્રભાત કાળ થયો માટે હવે ઉઠો. આજની રાત્રી તો મારે વૃથા ગઈ છે કારણ કે મેં આખી રાત ઉબાગશે કયો પણ તમે તો જગાડતાં જોઈ નહીં. એવા નિરાંતે ઉઠી ગયા હતા કે બહુ સ્વપ્નામાં કોઈ રાજ પામ્યા હો અથવા કોઈ રાજકન્યા સાથે

૩૦૮

જૈનધર્મ પ્રકાશ.

‘પાણિગ્રહણ કર્યું’ હોય ! એમ જણાય છે. ‘હે નાથ ! હવે તો જાગો. ઉદયાચળ ઉપર સૂર્ય ઉગ્યો છે. માટે આપના મુળનું’ રાત્રી દર્શન આપો. હું’ ગંગાજળ ને કાંતણુ લઈને ઉભી છું’, માટે દંત ધાવવા કરી દ્યો. આ વખત રાજપુત્રો તો અખાડામાં જઈને મદ્રે સુદ્ધ કરે. રાજસભાનો વખત પણ થઈ ગયો છે માટે હે સાસુના બાપ ! હવે ઉઠો. જે આટલા બધા મોડા ઉઠો છો એમ જાણશે તો તમારી વિમાતા આવીને ઠગકા આપશે. ”

ગુણવર્ણીના આ પ્રમાણેના વચનો સાંભળીને ચંદ્રરાજ કપટ નિદ્રા તણ હાંફલા ફાંફલા થઈને ઉઠ્યા. અને બોલ્યા કે—“ બહુ વખત થઈ ગયો, સૂર્ય ઉગ્યાની પણ ખબર પડી નહીં. રાત્રીએ માવહુ’ થયું’ તેની કંડકથી મારૂં’ ફીલ વધારે ઘેરાઈ ગયું’ તેથી રાણીજી ! મને કહતાં વાર લાગી. પણ આજે તો તમને પણ આખી રાતનો ઉન્નગરો લાગે છે. કેમકે આખો તે વાત કહી આપ છે. વળી આજ તો અત્યારથીજ પ્રીતિ વિશેષ બતાવવા માંડી છે. વળી આજની વાત તો કાંઈક રસીલી લાગે છે કેમકે તમે પણ વાણીઆશર્પી રંગ બતાવવા માંડ્યા છે. એમ જણાય છે કે આજે રાત્રે તમે કાંઈક ફિડા કરી આવ્યા છો. આજના દંગજ બુદ્ધા જણાય છે તો હવે ગામને વાતતો કરો કે રાત્રે ક્યાં ગયા હતા ? પછી અમને જગાડવાની હેતાળી વાતો કરજો. ”

ગુણવર્ણી બોલી કે—“ હે સાહેબ ! હું’ આપના ચરણ કમળ છોટીને ક્યાં જઈ ? હું’ તો કાંઈ રાતની વાત જાણતી નથી; પણ તમે કાંઈ રાત્રી રમી આવ્યા લાગો છો. મારાથી આપની આજ્ઞા વિના મહેલ બહાર પગ પણ કેમ દેવાય ? માટે તમે ખરેખરી વાત કહી દો. ”

આ પ્રમાણેના રાણીના વચનો સાંભળીને ચંદ્રરાજ વિચારવા લાગ્યા કે ‘આમાં આનો ઘીલકુલ વાંક નથી. માત્ર એક રાત્રીના પ્રસંગમાંજ જે સરલ અને સાચા બોલી હતી તે વાંકી અને અસત્ય બોલનારી થઈ પડી. આમાં વાંક માત્ર વિમાતાનો છે. જેમ શ્રીફળનું’ પાણી કર્પુરના સંગમથી વિષરૂપ થઈ જાય છે તેમ સાધુ જનો પણ દુઃસંગતિથી વિકાર પામી જાય છે. યત્રની ઘડીના સંગમથી ઝાલરને પ્રહાર સહન કરવા પડે છે. હુણનો સંગ અંગારા જેવો છે. તે બધી સ્થિતિમાં નુકશાનજ કરે છે. વળી નારી, વારી, તલવાર, નેત્ર, અશ્ત્ર ને નરેશ જેમ વાળીએ તેમ વળે છે. ’ આ પ્રમાણે વિચારીને પછી બોલ્યા કે—“ હે પ્રિયે ! હવે બીજી ત્રીજી વાત પડી સુદીને રાત્રી ક્યાં રમી આવ્યા તે સાચું’ કહો. ” ગુણવર્ણી પતિને લોખવવા માટે કલ્પિત વાત કહેવા લાગી.

“હે સ્વામી ! બેતાદ્ય પર્વત ઉપર વિદ્યાળા નામે તજરી છે-ત્યાં મણિ-

પ્રભ નામે વિદ્યાધર રાજા છે. તેને ચંદ્રલેખા નામે સ્ત્રી છે. રાત્રિદિવસ સુખ વિલાસ કરે છે. તમામ વિદ્યાધરેને પોતાની આજ્ઞાને આધીન બનાવી લીધા છે. અન્યદા શુરૂ મહારાજ પાસેથી યાત્રાદિકનો અધિકાર સાંભળી યાત્રા કરીને આજ રાત્રીએ આભા નગરી ઉપર આવ્યા, તે વખતે વરસાદ થવાથી બહુ પવન નીકળ્યો એટલે તેનું વિમાન થંભાણું-ચાલી શક્યું નહીં. એટલે વિદ્યાધરીએ પૂછ્યું કે “હે સ્વામી ! આજે અહીં અદ્રાળે વૃષ્ટિ કેમ થઈ અને આપણું વિમાન કેમ થંભાણું ?” વિદ્યાધર કહે-“એ વાત કહેવાની નથી. આપણે પારકી વાત કરવામાં નફો શો ?” એટલે તો વિદ્યાધરીએ હક લીધો કે જરૂર કહોને કહો.” એટલે વિદ્યાધરે તેનાથી થાકીને કહ્યું કે-“આ આભાપુરી ઉપર કોઈ દેવતા રૂપમાન થયો છે, તેણે રાજાને પરિતાપ ઉપજાવવા આ વૃષ્ટિ કરી છે-અને રાજાના પુણ્ય પ્રતાપથી આપણું વિમાન થંભાણું છે.” ત્યારે ખેચરી બોલી કે ‘એવો કોઈ ઉપાય છે કે જેથી એ રાજાને કાંઈ અડચણ ન આવે. જો એવું સામર્થ્ય હોય તો પરોપકાર કરવા ચોક્કસ છે.’ વિદ્યાધર કહે કે ‘મારાથી તો શું થઈ શકે પણ એક ઉપાય બાણું છું તે જો તેની વિમાતા કરે તો રાજા ઉગરે અને વિદ્ય વિચારણ થઈ જાય.’ પછી વિદ્યાધરી પોતાના સ્વામીને લઈને તમારી માતા પાસે આવી અને કહ્યું કે ‘હે માતા ! તમારા પુત્રના હિતનો ઉપાય મારા પતિ કહે તે સાંભળો’ વિદ્યાધરે કહ્યું કે-“પવિત્ર સ્થાનકે શ્રી શાંતિનાથજીના મહા મંગળમય ગિંબનું સ્થાપન કરીને તેની પાસે પંચ દિપક કરી તમે, રાજાની રાણી અને મારી પત્ની આખી રાત્રી પ્રભુના શુભ જ્ઞાનવડે રાત્રિ બાગરણ કરો અને પ્રભાત થાય ત્યારે આ કાળા લઈને તમારા પુત્રને અડાડજો કે જેથી તે સજ્જ થઈ જશે અને વિદ્ય માત્ર નાશ પામશે.’ વિદ્યાધરે આ પ્રમાણે કહેવાથી આપની વિમાતાએ મને બોલાવી અને અમે આખી રાત્રી વિદ્યાધરે કહ્યા પ્રમાણે જિન શુભ જ્ઞાનમાં વ્યતિત કરી. પછી કાળાવડે મેં આપને જગાડ્યા અને તે વિદ્યાધર સ્વસ્થાનકે ગયો. આ પ્રમાણેની અમારી રાત્રી સંખંધી હકીકત છે.”

ચતુર ચંદ્રરાજએ તે બધી વાત સાંભળી લઈને કહ્યું કે-“તમે સાચે-સાચી વાત કરી. પતિવ્રતા સ્ત્રીનો એ ધર્મ જ છે કે-પતિના હિતમાં તત્પર રહેવું-પતિને માટે સ્ત્રી અકૃત્ય પણ કરે, સુકૃત્ય તો વિશેષે કરે. સ્ત્રી નિરંતર પતિની ભક્તિવાળીજ હોય અને માતા તો પુત્રનું હિત કરે તેમાં નવાઈજ શી ? તમે મારે માટે આખી રાત્રીનો ઉબગરો કર્યો તે મોટી મહેરબાની કરી. મારી તમારી સાચી પ્રીતિમાં એ ઘટેજ છે પણ મને એમ લાગે છે કે તમે જૂઠું કહો છો. બાકી જો તમે જૂઠું કહો તો કાગળા કાળા થઈ જવા જોઈએ અને સમુદ્ર ખારો થઈ જવો જોઈએ. તમે મારે માટે આખી રાત ઉબગરો ન કરો

તો બીજું હોય કરે? કારણ કે આખા માળવ દેશનો ભાર આંખલે ઉપર આવી પડ્યો જણાય છે. હે અંદ્રાનને! હું તમારી વાત સાચી જ માનું છું. મને તમારી પ્રતિતી છે. આખી રાત્રી જિનશુણ્ય ગવાય એવાં ભાગ્ય ક્યાંથી? જિનેશ્વરની ભક્તિ દરવાથી પ્રાણી ભવનો પણ પાર પામી જાય છે. તમે જેમ આખી રાત્રી જિનશુણ્યમાનમાં વ્યતિત કરી તેમ મને પણ મધ્ય રાત્રીએ એવું સ્વપ્ન આવ્યું કે—“ જાણે તમે સાસુજીની સાથે અહીંથી અડારસો કોસ દૂર વિમળાપૂરીએ ગયા અને ત્યાં એક મહા રૂપવંત પુરૂષને પરણ્યો તેથી અને પાછા અહીં આવ્યા. ” મારા સ્વપ્નમાં ને તમારી વાતમાં ઘણુંજ અંતર છે પણ સ્વપ્ન સાચાં શેના હોય? તમે અનુભવ્યું તે સાચું! એમાં ખોટાની શંકા પણ કેમ કરી શકાય? કારણ જેમાં સાચું શું તે તો પરમાત્મા જાણે. પણ આ સંસારની જેમ સ્વપ્ન ખોટું હોય છે અને પ્રતિવ્રતા કહે તે સાચું હોય છે. ”

આવાં પતિનાં વચન સાંભળી વિસ્મિત થઈને શુણ્ણવળી પતિને ખોટા પાડવા માટે ‘ સ્વપ્ન તો જૂઠું જ હોય છે ’ એમ જણાવવા બોલી કે—“ હે સ્વામી એક શિવના પૂજારીએ સ્વપ્નમાં આખું શિવમંદિર સુખડીએ ભરેલું દીકું એટલે જગીને તરતજ પોતાની જ્ઞાતિ બધીને જમવાનું નોતરું આપી આવ્યો. પછી આવીને જોવા માંડ્યું તો મીઠાઈ બીલકુલ દીડી નહીં. એટલે વિચાર્યું કે—શિવે બધી સુખડી અપહરી જણાય છે. એમ વિચારી બારણા બંધ કરીને સૂતો. પાછલો પહોર દિવસ રહેઠાં એટલે જ્ઞાતિવર્ગ બધો ત્યાં ભેળો થયો. તેણે ત્યાં ભોજન સામગ્રી બીલકુલ દીડી નહીં તેમ પૂજારીને પણ દીડા નહીં. શિવમંદિરના દ્વાર પણ બંધ દીડા. પછી તેને જગાડ્યો એટલે તે બોલ્યો કે—‘ જરા રાહ જુઓ, હમણા કાલ રાત્રીની જેવું સ્વપ્ન આવે ને સુખડી દેણું તો તેનાવડે તમને જમાડું. ઉતાવળા ન થાઓ. ’ એટલે બધા બોલ્યા કે—‘ તું શું અમને સ્વપ્નની સુખડી જમાડવાનો હતો? તે સુખડીથી શું માણસની ભુખ ભાંગતી હશે? માટે થેલો થઈ ગયો લાગે છે. ’ એમ કહી સૌ પાત પોતાને ઠેકાણે ગયા અને પૂજારી પણ મનમાં પસ્તાયો કે મેં ભૂલ કરી. માટે હે નાથ! સ્વપ્ન તો એવાં ખોટાંજ હોય છે. તમે મને સ્વપ્નમાં વિમળાપૂરીમાં જઈ ને હું તો અહીં તમારી પાસેજ હતી. વળી જતાં આવતાં છત્રીશરે કોસ થાય એટલું તે કાંઈ જવાય અવાય? માટે એ વાત કાંઈ માનવા જેવી નથી. ”

અંદાજતએ કહ્યું કે—“ હું તો તમારી હાંસી કરું છું. મને તમારા વચનનો પૂરેપૂરો વિશ્વાસ છે. ” એટલે શુણ્ણવળીના પગમાં કાંઈક ત્રેસ આવ્યું તેથી તે બોલી કે—“ હે સ્વામી! આપ સ્વપ્ન સંબંધી આંદી બીલકુલ તથા ઘા

અને જે વાતે રસ વધે તેવી વાત કરો. અમે આખી રાત તમારે માટે ઉભા રહી કંઈયે તે તો તમારા હીસાબમાં પણ ન આવ્યો. ભલે તમે ધ્યાનમાં ન લ્યો પણ પરમેશ્વર તો જાણે છે. એ તો જગતમાં ઉખાણે છે કે-ઘોટો વેગથી દોડે પણ અસ્વાસ્થ્યે તેની ખબર ન પડે. તમે પણ તેમજ કરો છો. તમે ચમારી વાત બધી હાંચીમાં કાઢી નાખો છો તેથી તમે કાંઈકથી વણિકકળા શીખી આવ્યા લાગો છો; વળી તમે વાત કરીને ઉલટી દબામણી બતાવો છો પણ હું તો ભોળી તે કાંઈ સમજી નહીં અને બધી વાત રાત્રે બની હતી તે તમને કહી દીધી. બાકી આવી હાંચી કરવી આપને ઘટતી નથી. કેમકે હસવામાંથી ખસવું થઈ નય છે. ક્યાં હું ને ક્યાં વિમળાપૂરી? તમે મને ત્યાં ક્યાંથી દીડી? હું ઘરનો ઉંચરો તજીને બહાર જતી નથી તે એટલે દૂર આપની આજ્ઞા વિના શી રીતે જઉં? માટે એવી નકામી વાત કરવી પડી મોકલો. ”

ચંદ્રાન્ત કહે કે-“ રાણીજી ! એમાં રીસ શામાટે ચડાવો છો ? જેમ તમારા મનમાં આવે તેમ ગાઓ બગવો તેમાં મારી ક્યાં ના છે ? મેં મારા સુખની વાત કરી તેમાં તમને જોડું કેમ લાગે છે ? મારી હસવાની તો ટેવ છે. તે શું તમે આટલા વખતના પરિચય છતાં જાણતા નથી ? પણ મારું સ્વપ્ન જોડું નથી એવો મને તો નિર્ધાર છે. સાચું વહુનું સરખે સરખું બેડું મળ્યું છે તો ખુશીથી મોજ કરો. પણ કૃપા કરીને મને પણ કોઈકવાર એવી મોજ બતાવજો. એમાં મારી શંકા ન રાખશો. તમારા કામ ભેગું મારું પણ કામ થશે. ખીચડીની બાકમાં ઢોકળું સીજી જશે. બાકી મેં આજેજ તમને જોઈદી-માંથી જોરબ બંધે તેમ જોળખ્યા; આજ સુધી બરાબર જોળખ્યા નહોતા. ”

આ પ્રમાણેના પતિનાં વચનો સાંભળીને શુભાવળી બોલી કે-“હા વાલમ ! આપ વગરગુન્હે શામાટે મેળમાં મારો છો ? આ વચનોથી તો આપનો પ્રેમ મારા પ્રત્યે પાતળો પડ્યો હોય એમ જણાય છે. તમે બોલી બોલીને હસતાં હાડ લાગો છો. મને લાગે છે કે કોઈ ચાડીથી તમને મળી ગયો છે કે જેણે મારી જોડી ચાડી ખાધી છે. પણ હે સ્વામી ! હું વાંકી વાડ નીચે ન આવું, અને ખંડાની ધારપર ચાલે તેમ આહું છતાં તમે વહેતા બળદને આર મારવા જેવું કરો છો. કંતને સૂતો મેલે તેવી સ્ત્રીઓ હોય છે, પણ તેવી હું નથી. આપ તે ખાતરીથી માનજો; માટે આપ આવા પ્રીતિનો નાશ કરનારાં વચનો ન બોલો તો હીક પછી આપની મરજી. ”

આના જવાબમાં ચંદ્રાન્ત માનજ રહ્યા. એટલે શુભાવળીએ પણ પોતાનું લાપણુ આગળ ચલાવ્યું નહીં; પરંતુ ચંદ્રાન્તના શરીર ઉપર વિવાદને લગતા

કેટલાંક ચિન્હો તેણે દીડાં એટલે બાણુ' કે જરૂર કોઈપણ પ્રકારે સ્વામી વિમળાપૂરી અમારી પાછળ આવ્યા જણાય છે ને પ્રેમલાને તેઓજ પરણ્યા લાગે છે. આમ ચોકસ ખાતરી થયા છતાં પણ પતિ પાસે ખરી વાત માની નહીં, અને પતિને જમાડીને લાગ જોઈ ઉતાવળી ઉતાવળી આસુ પાસે દોડી ગઈ અને તેમને ચંદરાબ સાથે થયેલી વાત કહેવા લાગી.

હવે ભોળી ગુણાવળી અધી વાત વીરમતીને કહેશે અને પરિણામ તેનેજ અત્યંત દુઃખરૂપ આવશે. પરંતુ અજ્ઞાન મનુષ્ય કુસંગમાં પડ્યા પછી પોતાના લાભનો પ્રથમ વિચાર કરી શકતા નથી; પાછળથીજ પસ્તાય છે. ગુણાવળીને પણ તેમજ થવાનું છે તે બધું હવે આપણે આગળના પ્રકરણમાં જોશું. હાલતો આ પ્રકરણમાં સમાયેલ રહસ્ય વિચારીએ.

પ્રકરણ ૬ માનો સાર.

આ પ્રકરણમાં કુસંગથી થતી માડી અસર અને સ્ત્રીચરિત્રનું પ્રત્યક્ષ સ્વરૂપ ગુણાવળીએ ખતાવી આપ્યું છે, અને વ્યંગમાં કેમ બોલાય છે તે ચંદરાબને શિખવ્યું છે.

પ્રારંભમાં તે વીરમતી આપ વખાણ કરે છે, અને ગુણાવળી સાંભળે છે. તે વખતે ગુણાવળી પ્રેમલાને પરણનાર તો પોતાના પતિ ચંદરાબજ હતા એમ કહે છે, પણ વીરમતી માની શકતી નથી. તેના માનવામાં એ વાત આવે પણ કેમ? કારણ કે આટલે દૂર ચંદરાબ શી રીતે આવે? તેને ક્યાં ખબર છે કે તે તો સાથેજ વિમળાપૂરી આવ્યા હતા ને પાછા પણ સાથેજ આવે છે. ચંદરાબ પણ આ સાસુ વહુની વાત સાંભળી રળે ઉઘાડા પડી ન જવાય તેની ચિંતામાં પડે છે, કારણ કે પોતાની અપરમાતા કેવી ફૂર છે તે તેઓ અહુ સારી રીતે જાણે છે. એકવાર તો વળી ભાગ્યદશા આવી આવે છે અને આઠ ઉપરથી ઉતરતા પણ બેમાંથી એકે જણુ તેને દેખતા નથી. ચંદરાબ પોતાના મહેલમાં પહોંચી જાય છે ને હતા તેવા સૂઈ જાય છે; પરંતુ મીઠાળ કંકણાદિક કેટલાંક લગ્નના ચિન્હ રહી જાય છે, તે ઉતાવળને લીધે તેના ધ્યાનમાં રહેલું નથી. એટલામાં તો ગુણાવળી કંળા લઈને આવે છે ને ચંદરાબને જગાડે છે. હવે પછી કપટનાટક શરૂ થાય છે. અને જણુ ઘણી કપટકળા ફેળાવે છે. પરંતુ એકની વૃત્તિ શુદ્ધ છે ને બીજાની અશુદ્ધ છે. ચંદરાબ સાચા છે ને ગુણાવળી ખોટી છે. તેને અપરમાતાના અદ્વ પ્રસંગમાં પણ કુસંગની માડી અસર હાટો હાટો વ્યાપી ગઈ છે, અને તેથી તે ઉપરા ઉપર જૂઠું અને છેવટે હડહડતું જૂઠું બોલે છે, રીસ ચડાવે છે અને સ્ત્રી ચરિત્ર ફેળાવે છે. આ બધું મૂળા હકીકતમાં વિસ્તારથી જણાવેલું છે. અહીં તો માત્ર તેનું રહસ્યજ વિચારવાનું છે.

ગુણાવળી જેવી શુદ્ધ સતી સ્ત્રી ન્યારે પતિની વંચના આટલી બધી કરે અને પોતે સમજે કે પતિ બોલે છે તે વાત સાચી છે ત્યારે પણ ખરી વાત કહી ન શકે ત્યારે તે સ્ત્રી જાતિનો જ દોષ કે તેમાં ખીનું કાંઈ કહી શકાય ? સ્ત્રી જાતિ ને તેમાં લાગ્યો કુસંગ એટલે વિષને વધાર્યો જેવું થાય છે.

ગુણાવળી પતિને જગાડે છે તે પ્રસંગમાં કત્તા કહે છે કે—“ જે નર હોય નિરૂઘમી, વળી મૂરખ હો શેખર હોય જેહ; વેળા કરણુ નરેશની, ઉઘડીએ હો ફેગટ ગમે તેહ ” અર્થાત્ સૂર્યોદય અગાઉ તો અવશ્ય જગવું જ જોઈએ. તે વખત જે ઉઘમાં અતિત કરે છે તે ક્યાં તો નિરૂઘમી હોય અથવા મૂર્ખ શિશુમણિ હોય એમ સમજવું. ગુણાવળી પતિને કહે છે કે—“ તમે આખી રાત ઉઘી ગયા—જાગ્યા નહીં તેથી મારે તો આ રાત બધી અલેખે ગઈ છે. ” જુઓ સ્ત્રીની કળા ! આગળ ચાલતા વળી અપરમાતાનો ભય બતાવે છે કે—“ જો મેં કોઈ ઉઘ્યાની વાત તે જાણ્યો તો કબજો આપશે. ” હવે ચંદ્રાન્ન સામી કપટ બન માંડે છે. તે પણ કહે છે કે—“ તમે કાંઈક ઉજાગરો કરી આવ્યા લાગો છો, માટે તેની વાત કરો. ” ગુણાવળી તો તદ્દન અજાણી જ બની જાય છે કે—“ હું અજાણા—તમારી આજ્ઞા વિના મહેલના ઉંજરાની બહાર પગ પણ કેમ મૂકું ? માટે હું તો કાંઈ જાણ નથી. ” છે કાંઈ અસત્યમાં ખામી ! ચંદ્રાન્ન હજી સુધી પણ તેને કુસંગનો દોષ લાચારું જ જાણી તદ્દન નિર્દોષ સમજે છે. તે પ્રસંગમાં કવિ કહે છે કે—

દુઃસંગતિથી સાધુજન, પામે વિકૃતિ વિકાર;
ચંદ્રધરી સંગતિથી, ઝલ્લરી સહે પ્રહાર.

આ સંગ્રહમાં ગાયને થયેલી ગણેશની સોળનને અંગે પણ કહેવામાં આવે છે કે—ફક્ત રાત્રિપ્રસંગે, કાષ્ટવંટાવિઠંચના. તેમજ “ પાણી પીએ ઘડી, ને મારે ખાય ઝાલર. ” એવી અનેક કહેવતો ને દૃષ્ટાંતો છે; પરંતુ તે બધાં ગણેશને સ્મરણમાં આવવાની જરૂર છે. દુષ્ટની સંગતિને કોયલાની પણ ઉપમા આપી છે કે—તે ટાઢો હોય તો કાળું કરે ને જણાય થાય તો શરીરને તપાવે. અર્થાત્ કાંઈ પણ સ્થિતિમાં દુષ્ટની સંગતિ હાનિકારક છે, સર્વથા વર્જ્ય છે.

ન્યારે ચંદ્રાન્ન કહે છે કે—“ હવે સ્ત્રી ચરિત્ર છોડીને સાચી વાત કહો. ” જ્યારે ગુણાવળી વિદ્યાધર સંગ્રહી આખી વાત નવી જોડી કાઢે છે. જુઓ થોડા પ્રસંગમાં પણ અસત્ય બોલવામાં તે કેવી પાવરધી થઈ જાય છે. વિદ્યાધરની કથામાં પણ સ્ત્રીના આચરણની છત થાય છે એ ધ્યાનમાં લેવા યોગ્ય છે. આ જોડી કાઢેલી કયા સાંભળ્યા પછી વળી ચંદ્રાન્ન ચડાવે છે કે—“ સતીએનો એ જર્મ જ છે, અને તમારા જેવી પ્રતિજ્ઞા સ્ત્રી ને મારી હેતલરેલી માતા મારે

૩૧૪

જેનવર્મ પ્રકાશ.

માટે આખી રાત્રી જિનગુણગાન ન કરે તો બીજું કેણું કરે? જો તમે જૂઠું બોલો તો કાગડા કાળા થઈ જાય. ઇત્યાદિ દૃષ્ટાંતો કહી તેના કહેવાને તદ્દન અસત્ય ઠરાવે છે, અને પછી પોતાને સ્વપ્ન આત્માની વાત કરે છે. તે સાંભળી ચતુરા ગુણવળી ચમકે છે. તોપણ ચંદરાજન ‘સ્વપ્ના કાંઈ સાચા હોતા નથી’ એમ કહે છે એટલે વળી પગમાં જોર આવવાથી ખોટા સ્વપ્ન ઉપર એક વાત કહી બતાવે છે. એટલે ચંદરાજન વાળે છે કે—‘તમે કહો છો તે ખરી વાત છે, છું’ તો માત્ર હાંસી કરે છું.’ આમ બંનેને આનંદમાં રાખી કર્તા બીજી ખંડ પૂરો કરે છે.

ત્રીજા ખંડના પ્રારંભમાં કવિ પોતાની યુદ્ધિનો જરા ચમત્કાર બતાવે છે. સમ્યક્ત્વના સ્વરૂપને થોડા શબ્દોમાં પણ પ્રગટ કરી બતાવે છે. અહીં સ્વમત પરમતનું સ્વરૂપ પણ ઠીક બતાવ્યું છે. અર્થવાળા રાસમાં અર્થ પણ બહુ વિસ્તાર ને બહુ યોગ્ય રીતે લખવામાં આવ્યો છે. તે અહીં બતાવવા જતાં બહુ વિસ્તાર થઈ જાય તેમ છે, તેમજ કયાના રસમાં ભંગ પડે છે તેથી બતાવેલ નથી. તેના અર્થાને અર્થવાળા રાસની યુકમાંથી ત્રીજા ખંડના પ્રારંભનો ભાગ વાંચવાની ખાસ ભલામણ કરવામાં આવે છે. એ પ્રયોગમાં કર્તાએ દર્શનનું સ્વરૂપ બતાવતાં કહ્યું છે કે—

જે દર્શન દર્શન વિના, દર્શન તે પ્રતિપક્ષ;

દર્શન દર્શન હોય જિહાં, તે દર્શન પ્રત્યક્ષ.

ભંગભંગ નર બાળભતિ, રચે વિવિધ આચાર;

તિહાં દર્શન દર્શનતણે, નહીં નિદર્શનાભાર.

લલિત ત્રિસંગી ભંગભર. નૈગમાદિ નય ભૂર;

શુદ્ધાશુદ્ધતરોહતથી. લાગે જગગુરુ ગુર.

માન્યો કર્તા તો કિશું, આણુમાન્યે શો વિશેષ;

સન માન્યો માન્યા વિના, ન ગઈ મમતા રેખ.

મત મત જનક સમત્વતા, સિદ્ધજનક અમમત્વ;

ધન્ય ગણે અમમતાવથી, મત અનેક એકત્વ.

આ પાંચ દુહાઓ કેવા અસિદ્ધાંતથી ભરેલા છે તે વિચારવા યોગ્ય છે; ભાષામાં હોવાથી અસલ હોય તેમ સમજવનું નથી. છેવટના દુહામાં અન્ય મતો બધા એકાંતવાદી છે તે બતાવી આપ્યું છે. અર્થ પણ એ દુહાનો ઘણા વિસ્તાર રથી પૂરવામાં આવ્યો છે.

ખોટાની વાત પ્રસંગિક જરૂરની હોવાથી કરી, હવે પ્રસ્તુત પ્રયોગ ઉપર આવ્યો. ચંદરાજન ગુણવળીને વ્યંગમાં બહુ બહુ રીતે કહે છે; પણ તે ચતુરા છતાં વ્યંગને પૂરો સમજતી નથી અને વિચારણા મુશ્કેલી પાસે સ્ત્રીચરિત્ર ચલા-

વવા બધું છે. ચંદ્રરાજ વાતમાં વિસામો લઈ લઈને ખરી વાત કહેતા બધું છે; પરંતુ ગુણીયક છતાં સ્ત્રીબતિના દોષથી નહીં તબયેત્રી ગુણાવળી ખરી વાત કહી શકતી નથી. સ્વમા ખોટાં હોય છે તેમ સાચાં પણ હોય છે. ગુણાવળી બધું છે કે સ્વમા સાચું હોય કે ખોટું પણ ચંદ્રરાજ કહે છે તે વાત તો સાચી છે; પરંતુ એક વાર ના પાડ્યા પછી સાચી વાત કહી શકતી નથી. એટલે એક અસત્ય છુપાવવા માટે ઉપરા ઉપર અસત્ય બોલવું પડે છે. એક અપેક્ષાએ જે વાત સાચી હોય તેજ વાત બીજી અપેક્ષાએ હુદય ખોટું હોવાથી ખોટી થાય છે. ગુણાવળી કહે છે કે—“ જે જૂઠો હોય તે સોને જૂઠા ગણે, પોતાનો અવગુણ બધું નહીં અને બીજાનો વાંક કાઢે, વળી ઉલટો ચોર ચોરી કરે ને કોટવાળને દો. આ પ્રમાણે તમે કરો છો. ” જે શબ્દો અક્ષરે અક્ષર પોતાને મળતા આવે છે, તે મુર્ખપણથી બીજાને લાગુ કરવા બધું છે, પણ બહુતી નથી કે પ્રવીણ પુરુષ પાસે તે વાત ચાલી શકતી નથી.

ચંદ્રરાજ કહે છે કે—“ ભલે તમે ગમે તેમ વર્તો પણ અમને થોડોક ભાગ આપજો. ” આ પ્રમાણે સ્પષ્ટ શબ્દોમાં કહે છે તોપણ હજી ગુણાવળી તો ચાળીજ થયા કરે છે. તે કહે છે કે—‘ ધણીને સૂતા વેચે એવી સ્ત્રીઓ હોય છે ખરી, પણ તે બીજી; હું તેવી નહીં. ’ આમ કહેતી વખત વિચારતી નથી કે ‘ હું ’ શું કહું છું? ખરેખરા તો મેંજ સૂતા વેચ્યા છે. ’

ચંદ્રરાજ હવે વાતનો ઉપસંહાર કરે છે—આગળ ચલાવતા નથી. અને દાંત ધાવન સ્નાનાદિ કરી લોજન કરે છે અને પછી રાજસભામાં બધું છે; પરંતુ સ્નાનાદિ કરતાં તેમના શરીરપર રહી ગયેલા પીડી, કંકુ, કાજળ, તિલક અને મિઠાળા કંકણાદિ લગન ચિન્હ ગુણાવળીના જીવામાં આવી બધું છે. એટલે પોતે શંકા કરવામાં ખરી હતી એમ કહેવા ઉતાવળી થયેલી તે ચંદ્રરાજ મહેલમાંથી નીકળ્યા કે તરતજ પોતાને આમાં લાભ થશે કે હાની? પતિનું હિત થશે કે અહિત? તેનો કાંઈ પણ વિચાર કર્યા શિવાય સાસુ પાસે દોડે છે. હવે તે બધી વાત સાસુને કરશે અને પોતે શંકા કરવામાં સાચી હતી એમ કહી કુલાશે. પણ તેનું પરિણામ તેનેજ અપરિમિત આંસુ પાડવામાં આવશે. આ વાત આપણે હવે પછીના પ્રકરણમાં વાંચશું. કારણ કે ગુણાવળી શું કહે છે અને તે ઉપરથી તીરમતી શું વિચાર કરે છે તે પણ બહુવાનું બાકીમાં છે. આ પ્રકરણ આખામાં કપ-ટપટક અને સ્ત્રી ચરિત્ર તેમજ વ્યંગવાણીનો પ્રકાર વર્ણવેલો છે. સમજીને તે ધરો લેવાલાયક છે, સ્ત્રીબતિને પૂરેપૂરું સમજવાલાયક છે, અને કુસંગનાં દોષથી ત્રાસ પામવાલાયક છે. ટુંકામાં આટલું કહી આ પ્રકરણનું સંસ્કરણ સમાપ્ત કરવામાં આવે છે.

इन्द्रिय स्वरूप.

ઇન્દ્રિય એટલે પરમધર્મવાન આત્મા, તેનું ચિન્હ અથવા તેની કૃતિપદા દરેલી તે ઇન્દ્રિયા કહેવાય છે, ઇન્દ્રિયા પાંચ છે. શ્રાવ (કાન), અક્ષિ (આંખ), શ્રાણ (નાક), રસન (જીભ) અને સ્પર્શન તે (શરીર). એ દરેકના બે બે ભેદ છે. ૧ દ્રવ્યેન્દ્રી અને ૨ ભાવેન્દ્રી.

દ્રવ્યેન્દ્રીના બે ભેદ છે. ૧ નિવૃત્તિરૂપ દ્રવ્યેન્દ્રી ૨ ઉપકરણરૂપ દ્રવ્યેન્દ્રી. નિવૃત્તિ એટલે આકૃતિ. તેના પણ બે ભેદ છે. ૧ બાહ્ય ને ૨ આંતરંગ. બાહ્ય નિવૃત્તિ તે દરેક પ્રાણીને તેમજ મનુષ્યને જુદા જુદા આકારવાળી પ્રત્યક્ષ દેખાય છે તે. આ બાહ્ય નિવૃત્તિરૂપ દ્રવ્યેન્દ્રી અનેક આકારવાળી હોવાથી તેનું સ્વરૂપ કહેવાને શક્ય નથી; કેમકે એક શ્રાવેન્દ્રી હોય તો તેમાં મનુષ્યના, હાથીના, ઘેડાના, ગાયના, ભેંસના એમ દરેક પંચેન્દ્રી પ્રાણીના કાનની બાહ્યકૃતિ જુદા જુદા પ્રકારની હોય છે.

અભ્યંતર નિવૃત્તિ સર્વ જાતિમાં સમાન હોય છે. તેને આશ્રીને તેના સંસ્થાનેનું નિયતપણું આ પ્રમાણે કહેવું છે.

- ૧ શ્રાવ કદબંધના પુષ્પ જેવા માંસના એક ગોલકરૂપ હોય છે.
- ૨ ચક્ષુ મસુરના ધાન્યની આકૃતિ તુલ્ય હોય છે.
- ૩ શ્રાણ અતિમુક્તના પુષ્પની જેવી-કાહલની આકૃતિવાળી હોય છે.
- ૪ જીભા મુરખના એટલે અસ્ત્રાના આકારવાળી હોય છે.
- ૫ સ્પર્શન વિવિધ પ્રકારની આકૃતિવાળી હોય છે, કેમકે શરીરની આકૃતિ તે તેની આકૃતિ છે. તેની બાહ્ય ને અભ્યંતર આકૃતિમાં ભેદ નથી.

ઇન્દ્રિયોની બાહ્ય આકૃતિ બદલાની ઉપમાવાળી છે અને આંતરની આકૃતિ બદલાની ધારા જેવી કહી છે. તે અત્યંત નિર્મળ પુદ્ગળરૂપ છે.

બાહ્ય આકૃતિ ને અભ્યંતર આકૃતિની શક્તિવિશેષ તે ઉપકરણ દ્રવ્યેન્દ્રી છે. અભ્યંતર આકૃતિના સંગ્રહમાં બે વિકલ્પ છે. કેઈ અત્યંત સ્વચ્છ પુદ્ગળરૂપ આંતરંગ આકૃતિ કહે છે, અને કેઈ જુદા આત્મ પ્રદેશરૂપ આંતરંગ આકૃતિ કહે છે. ઉપકરણ દ્રવ્યેન્દ્રી શક્તિ અને શક્તિવાન અભિગ્ન હોય છે તેથી આંતરંગ નિવૃત્તિથી જુદી પડી શકતી નથી તેથી તે અભેદ છે અને આંતરંગ નિવૃત્તિ છતાં પણ દ્રવ્યાદિકવડે જો ઉપકરણ ઇન્દ્રી પરાધાત પામી જાય તો પદાર્થનું અજ્ઞાનપણું પ્રાપ્ત થાય છે તેથી તેમાં ભેદ પણ છે. ઉપકરણ દ્રવ્યેન્દ્રી પણ બાહ્ય ને

અભ્યંતર બે પ્રકારની છે. તેમાં બાહ્ય ઉપકરણોંદ્રી માંસપેશીરૂપ સ્થુળ અને અભ્યંતર ઉપકરણોંદ્રી તેમાં સ્હેલી શક્તિરૂપ સુદ્ધ મનુષ્યી.

ભાવેંદ્રિયના પણ બે પ્રકાર છે. ૧ લઘ્વિ ભાવેંદ્રી ને ૨ ઉપયોગ ભાવેંદ્રી.

૧ કર્ણાદિકના વિષયવાળો તે તે પ્રકારના આવરણનો જે ક્ષયોપશમ તે લઘ્વિરૂપ ભાવેંદ્રી.

૨ પોતપોતાની લઘ્વિને અનુસારે વિષયોને વિષે આત્માનો જે વ્યાપાર તે ઉપયોગરૂપ ભાવેંદ્રી. ટુંકામાં શક્તિરૂપ લઘ્વિ ઇંદ્રિય અને તેના વ્યાપારરૂપ ઉપયોગ ઇંદ્રિય.

લઘ્વિરૂપ ભાવેંદ્રિય સમકાળે પાંચે વર્તે અને ઉપયોગ ભાવેંદ્રિય તો એક કાળે એક જ વર્તે-વધારે ન વર્તે. એટલે જે ઇંદ્રીની સાથે પ્રાણીનું મન જોડાય તેજ ઇંદ્રી પોતાના વિષયને ગ્રહણ કરવામાં પ્રવર્તે. આ સંબંધમાં કેટલીક વખત પ્રાણીને પાંચે ઇંદ્રીના સમકાળે ઉપયોગ હોવાનો ભ્રમ થાય છે. જેમકે શબ્દ કરતી (કડ કડ બોલતી), સુગંધવાળી, સુકોમળ, લાંબી અને સ્વાદીષ્ટ શબ્દુત્તીને ખાતાં પાંચે ઇંદ્રીઓના વિષયનો ઉપયોગ વર્તે છે એમ સમજવામાં આવે છે; પરંતુ તેવો ભ્રમ થવાનું કારણ મન જુદી જુદી સર્વ ઇંદ્રીઓની સાથે એટલું બધું શીઘ્રપણે મળે છે ને છૂટું પડે છે કે તેના અત્યંત વેગને લઈને પ્રાણીને જુદો જુદો ક્રમસર બોધ થતો જણાતો નથી. પણ સમકાળે બોધ થવાનું સમન્વય છે. જેમ અતિ કોમળ એવા કમળના સો પત્ર ઉપરાઉપર ગોઠવેલા હોય તેને યુવાન માણસ તીવ્ર સોયવડે એકદમ વીંધી નાખે છે, તેમાં જો કે એક બીજા પત્રનો ક્રમસરજ વેદ થાય છે છતાં માણસ સમકાળે સો પાન વીંધી નાખ્યાનું માને છે તેમ અહીં પણ સમન્વય.

અરિહંતને પણ સમકાળે બે ઉપયોગ વર્તતા નથી તો છદ્મસ્થને પાંચ ઉપયોગ શી રીતે સમકાળે સંભવી શકે? સંભવેજ નહીં. પરંતુ આત્મા મન સાથે, મન ઇંદ્રી સાથે અને ઇંદ્રી પોતાને યોગ્ય પદાર્થ સાથે એવા શીઘ્રપણે જોડાય છે કે તેની બળર પડી શકતી નથી. મનનો વેગ તો એટલો બધો તીવ્ર છે કે તેને કાંઈ પણ અગમ્ય નથી અને જ્યાં મન જાય છે ત્યાં સાથે આત્મા પણ જાય જ છે.

જીવનો એકેંદ્રિય, બે ઇંદ્રિય, તે ઇંદ્રિય, ચારેંદ્રિય ને પંચેંદ્રિયપણુનો, જે સ્વહાર છે તે દ્રવ્યેંદ્રીયને અપેક્ષીત છે. કેમકે ભાવેંદ્રી તો બહુલાદિ વૃક્ષોમાં પાંચે દેખાય છે; પરંતુ તેને દ્રવ્યેંદ્રી એકજ હોવાથી તે એકેંદ્રી કહેવાય છે. (આ વિષય વનસ્પતિમાં જીવત્વવાળા વિષયમાં વધારે સ્પુટ કરેલ છે.)

૧ દેવડી કરવા માટે લાંબી કરેલી સફરલકડી.

પાંચે ઇંદ્રિયોનું જડખાણું (સ્થૂળતા) અંગુળના અસંખ્યાતમા ભાગ જેટલું હોય છે. અહીં કોઈ શંકા કરે કે-સ્પર્શદ્રિય જો અંગુળના અસંખ્યાતમા ભાગ જેટલી જ બહી હોય તો ખરગાદિના ઘાત લાગે છે, ત્યારે તેની વેદનાનો અનુભવ દેહની અંદર પણ થાય છે તે કેમ થઈ શકે? આનો ઉત્તર એ છે કે-સ્પર્શદ્રિયોના વિષય શીતાદિ સ્પર્શ છે, ચક્ષુ ઇંદ્રિયોના વિષય રૂપ છે, શ્રાવણદ્રિયોના વિષય સુગંધદુર્ગંધ છે, પણ તેની વેદના તેતોના વિષય નથી. વેદના તો દુઃખના અનુભવરૂપ છે અને તેને તો આત્મા જ્વરાદિકની વેદનાની જેમ આખા શરીરે અનુભવે છે. ધીજે પ્રશ્ન એમ કરવામાં આવે કે ઠંડુ પાણી પીતાં તેની શીતતાનો અનુભવ કેટલીક વખત અંદર પણ થાય છે તેનું શું કારણ? તેનો ઉત્તર એ છે કે સ્પર્શદ્રિયો તો જેમ બહાર વર્તે છે તેમજ અંદર પણ સર્વ અંગના પ્રદેશમાં વર્તે છે. પરંતુ અંદર ને બહાર પર્યાત લાગે તેની બહાર તો અંગુળના અસંખ્યાતમા ભાગની જ છે.

હવે પાંચે ઇંદ્રિયોની પહોળાઈ કહે છે-શ્રવણ, શ્રાવણ ને ચક્ષુ ઇંદ્રિયો પૃથુત્વ અંગુળના અસંખ્યાતમા ભાગનું છે, રસનેદ્રિયનું પૃથુત્વ અંગુળ પૃથક્ત્વ (જે અંગુળથી નવ અંગુળ) છે અને સ્પર્શનેદ્રિયનું પૃથુત્વ પોતપોતાના દેહ પ્રમાણ છે. સ્પર્શદ્રિય શિવાય બાકીની ચાર ઇંદ્રિયોની પહોળાઈ આત્માંગુળે સમજવી અને સ્પર્શદ્રિયની પહોળાઈ ઉત્સેધ આંગુળે સમજવી. અહીં કોઈ શંકા કરે કે-“જ્યારે શરીરનું પ્રમાણ ઉત્સેધ આંગુળવડે કરવામાં આવે છે ત્યારે તેમાં રહેલી બાકીની ચાર ઇંદ્રિયોનું પ્રમાણ પણ ઉત્સેધ આંગુળવડે જ કરવું જોઈએ. કેમકે શરીરનું ઉત્સેધ આંગુળ ને બીજી ચાર-ઇંદ્રિયોનું આત્માંગુળે પ્રમાણ કરવું તે યોગ્ય લાગતું નથી.” એનો ઉત્તર એ છે કે-એ જીવ્હા વિગેરેની પહોળાઈમાં ઉત્સેધ આંગુળ લઈએ તો ત્રણ ગાઉ ઉત્કૃષ્ટા મનુષ્ય શરીરમાં ને છ ગાઉ ઉત્કૃષ્ટા પશુ શરીરમાં તેના વિષયનું જ્ઞાન જ થશે નહીં. કારણકે એવરા મોટા શરીરમાં ઉત્સેધ આંગુળવડે નવ અંગુળ પ્રમાણ ઉત્કૃષ્ટ માનવાળી આંતર નિવૃત્તિરૂપ રસનેદ્રિય એ પણ મોટા શરીરના પ્રમાણમાં હોવી જોઈએ તેવી મોટી જીવ્હાની અંદર વ્યાપી જ શકશે નહીં. અને તેથી આળી જીવ્હાને રસનો જોષ થઈ શકશે નહિ. માટે તેનું પ્રમાણ આત્માંગુળવડે જ સમજવું. ગંધાદિકનો વ્યવહાર પણ આત્માંગુળવડે જ સમજવો.

હવે પાંચે ઇંદ્રિયો જથ્થાનું પોતપોતાના વિષયને કેટલા દૂરથી અહણ કરે તે કહે છે-ચક્ષુ વિના બાકીની ચાર ઇંદ્રિયો અંગુળના અસંખ્યાતમા ભાગથી પોતપોતાના

વિષયને ગ્રહણ કરે છે, અને ચક્ષુ અંગુળના સંખ્યાતમા ભાગથી ગ્રહણ કરે છે. તેજ કારણથી ચાર ઇંદ્રીઓને વ્યંજનાવગ્રહ છે ને ચક્ષુઇંદ્રીને નથી. અહીં નવા શરાવલાનું દૃષ્ટાંત આપેલ છે કે-જેમ નવું (કોફું) માટીનું પાત્ર એક પાણીના બિંદુથી આદ્ર થતું નથી; પરંતુ વારંવાર ઘણાં ટીપાં અવિચ્છિન્નપણે પડવાથી આદ્ર થાય છે; તેમ સૂતેલો (ઉંઘતો) માણસ એક શબ્દ ઠરવાથી જાગી જતો નથી, પરંતુ પાંચ સાત શબ્દો ઉપરાઉપરી કાનમાં પડવાથી શબ્દદ્રવ્યવડે કાન ભરાયે સતે તે જાગે છે. એ પ્રમાણે વ્યંજનાવગ્રહની ભાવના સમજ લેવી.

ચક્ષુ અપ્રાપ્યકારી હોવાથી અંગુળના સંખ્યાતમા ભાગ દૂર હોય ત્યારે પોતાના વિષયને ગ્રહણ કરી શકે છે; પણ તેથી નજીક હોય તો ગ્રહણ કરી શકતું નથી. અત્યંત નજીક એવું આંખમાં આંજેલ અંજન કે આંખમાં પડેલ તૂણ વિગેરેને ચક્ષુ જોઈ શકતા નથી. આ વાત સૌ જાણે તેવી છે.

હવે વધારેમાં વધારે કેટલા દૂરથી આવેલા પોતપોતાના વિષયને ઇંદ્રીઓ ગ્રહણ કરે ને કહે છે. કાન બાર ચોજનથી આવેલા શબ્દને સાંભળી શકે છે, ચક્ષુ સાધિક લાખ ચોજન દૂર રહેલા પોતાના વિષયને ગ્રહણ કરી શકે છે; અને બાકીની ત્રણ ઇંદ્રીઓ નવ નવ ચોજનથી આવેલા પોતપોતાના વિષયોને ગ્રહણ કરે છે. આ પ્રમાણે પાંચે ઇંદ્રીઓનો ઉત્કૃષ્ટ વિષય છે. અહીં કોઈ શંકા કરે કે “ચક્ષુ વિનાની ચાર ઇંદ્રીઓ તો પ્રાપ્યકારી છે તો પછી તમે કહેલા પ્રમાણ કરતાં દૂરથી આવેલા વિષયને પણ ગ્રહણ કરવામાં તેને અડચણ જણાતી નથી; તેથી તમે બાર ચોજન વિગેરેનું પ્રમાણ બાંધ્યું તે નિષ્ફળ જણાય છે; કારણકે તેનામાં તો પ્રાપ્ત અંબધતાળા સર્વ પદાર્થના વિષયને ગ્રહણ કરવાની શક્તિ છે; તેને નજીક કે દૂરથી આવેલા સાથે કાંઈ અંબધ નથી.” એનો ઉત્તર એ છે કે-શબ્દાદિના પુદ્ગળો જે ઉપર કહેલા પ્રમાણ કરતાં વધારે દૂરથી આવે તે સ્વાભાવિક એવા મંદ પરિણામવાળા થઈ જાય છે કે તે પોતપોતાના વિષયનું જ્ઞાન આપવાની શક્તિવાળા રહેતા નથી, તેમજ ઇંદ્રીઓમાં પણ સ્વભાવિક તેઓને ગ્રહણ કરવાની શક્તિ નથી; તેથી ચાર ઇંદ્રીઓને પ્રાપ્યકારી પણ છતાં પણ ઉપર જે વિષયનો નિયમ જતાવ્યો છે તે ચોખ્ય છે. ચક્ષુમાં પણ તેના વિષયથી દૂર રહેલા દ્રવ્યને જાણવાની શક્તિ ન હોવાથી તેને માટે બાધેલો નિયમ પણ યુક્ત છે.

જીભડા, નાશિકા ને સ્પર્શદ્રિય બદ્ધરૂપદ્રવ્ય ગ્રહણ કરે છે, કર્ણ રૂપદ્રવ્યને ગ્રહણ કરે છે; અને નેત્ર અરૂપદ્રવ્ય વસ્તુને ગ્રહણ કરે છે. આત્મ પ્રદેશોએ આત્મરૂપ કરેલું તે બદ્ધ કહેવાય છે. અને શરીરપર રજની પેઠે જે ચોંટેલું

હોય તે સ્પૃષ્ટ કહેવાય છે. અહીં કોઈ શંકા કરે કે—‘ચારે ઇંદ્રીઓને પ્રાપ્તકારી-પણું બે તુલ્ય છે તો પછી તેમાં આવો તફાવત શા માટે બેઠો?’ તેનો ઉત્તર એ છે કે—સ્પર્શ, ગંધ અને રસ સંબંધી દ્રવ્યસમૂહોનું શબ્દદ્રવ્યની અપેક્ષાએ અદ્યપણું, બાદરપણું અને તુરંત અભાવુકપણું છે; તેમજ સ્પર્શદ્રિય, નાશિકા ને જીહ્વાનું કર્ણ કરતાં મંદ શક્તિપણું છે તેથી તે બદસ્પૃષ્ટનેજ ગ્રહણ કરી શકે છે. અને સ્પર્શોદ્દિ દ્રવ્યસમૂહની અપેક્ષાએ શબ્દદ્રવ્યની સંહતિ બણી છે, સૂક્ષ્મ છે અને નજીક રહેલા શબ્દયોગ્ય દ્રવ્યને અભિવાચિત કરનારી છે. તેથી તે નિર્વૃત્તિ ઇંદ્રીની અંદર જઈને સ્પર્શ કરતાં જ સ્વયંચર અભિચક્તિ તત્કાળ કરે છે; વળી બીજી ઇંદ્રીઓની અપેક્ષાએ કર્ણ પટુ શક્તિવાળા છે; તેથી તે સ્પૃષ્ટ દ્રવ્યને ગ્રહણ કરી શકે છે.

કેટલાક ચક્રુને પણ સ્પૃષ્ટાર્થ પ્રાપ્તકપણું કહે છે, પણ તે અચુક્ત છે. કારણ કે બે તેમ હોય તો અગ્નિને દેળતાં ચક્રુને દાહ થયો બેઠો. તેમજ કાચના પાત્રમાં રહેલી વસ્તુઓ અને જળ દૂરથી દેખાય છે તેનો બે નેત્રને સ્પર્શ થતો હોય તો અથવા નેત્ર તેને લેહીને તેમાં જતા હોય તો જળનો શ્રાવ થઈ જયો બેઠો. તેમ થતું નથી તેથી ચક્રુ અસ્પૃષ્ટ અર્થનેજ ગ્રહણ કરે છે એમ સિદ્ધ થાય છે. આ સંબંધમાં વધારે યુક્તિ પ્રયુક્તિ બાણવી હોય તો સ્વાદ્વાદરતા-કરાવતારિકા અંયથી બાણી લેવી.

ઉપર કેટલે દૂરથી આવેલા પોતપોતાના વિષયને ઇંદ્રીઓ ગ્રહણ કરે છે તે સંબંધમાં જે માન કહ્યું છે તે આત્માંગુળે^૧ બાણવું; કેમકે બે તે માન પ્રમાણાંગુળે હોય તો આ કાળે બહુ વધારે થઈ પડે; તેટલા દૂરથી આવેલાનો યોગ થઈ શકે નહીં, અને બે ઉત્સેધાંગુળે તે પ્રમાણ કરીએ તો ભરતચક્રીના વાસમાં તેના આત્માંગુળવડે બાર યોજન લાંબી ને નવ યોજન પહોળી અયોધ્યા વિગેરે નગરીઓમાં એક જગ્યાએ વગાડેલી ભંભા આખા શહેરમાં સંભળાતી હતી તે સંભળાય નહીં. તેથી તે માન આત્માંગુળનું જ બાણવું. અહીં કોઈ શંકા કરે કે “આત્માંગુળનું તે પ્રમાણ કહેશે તો લાંબા યોજનના પ્રમાણવાળા દેવ વિમાનમાં એક જગ્યાએ કરેલો ઘંટાનો નાદ સર્વત્ર કેમ સંભળાશે? માટે આત્માંગુળે પણ તે માન ઘટી શકતું નથી.” આ શંકાના ખુલાસામાં શ્રીરાયપસેણી સૂત્રની ટીકામાં સૂર્યભદ્રેવના અધિકારમાં કહેલું છે તે ધ્યાનમાં લેવાનું છે. તે એ છે કે “મેઘના સ્વર જેવી ગંભીરને મધુર શબ્દનાળી અને એક યોજનના ઘેરાવાવાળી સુસ્વરા

૧. આત્માંગુળ, પ્રમાણાંગુળ ને ઉત્સેધાંગુળનું સ્વરૂપ ભાસ્કરકાશમિત્રી બાણી લેવું.

નામની ઘંટા વગાડ્યે સતે સૂર્યોગ વિમાનની ભિંતોપર તે શબ્દ પુદ્ગળો પડવાથી તેમાંથી ઉછળેલા તે ઘંટાના લાગો પ્રતિશબ્દો-પડછંદાઓથી તે આપું વિમાન વ્યાપ્ત થઈ ગયું. અર્થાત્ દેવપ્રભાવથી અને દિશાઓ ને વિદિશાઓમાં તેના પડછંદાઓ વિસ્તરી જવાથી અનેક લાળ યોજનના પ્રમાણવાળું તે વિમાન બહેરું થઈ ગયું. ” આ પ્રમાણે હોવાથી આત્માંગુણવડે ઇંદ્રિયોના વિપયોનું દૂરપણું માપવાનું કહ્યું છે તે બરાબર છે એમ સિદ્ધ થાય છે.

હવે નેત્રના વિષય પરત્વે સવિશેષ હકીકત કહે છે-પુષ્કરવર દ્વીપવાસી મનુષ્યો પૂર્વે અને પશ્ચિમે ૨૧૩૪૫૩૭ યોજન દૂરથી સૂર્યને જોઈ શકે છે. આ પ્રમાણે ત્યાં રહેનારા મનુષ્યાદિકના નેત્રનો વિષય કહેલો છે. ને આહીં તો સાધિક લાળ યોજન દૂરનું જ ઉત્કૃષ્ટ જોઈ શકે એમ કહેવામાં આવે છે તો તેમાં વિસંવાદ કેમ ન આવે? તેનો ખુલાસો એ છે કે-“ નેત્રનો વિષય લાળ યોજનનો જોઈ શકેલો છે તે અભાસ્વર એવી પર્વતાદિ વસ્તુઓની અપેક્ષાએ જાણવો. ભાસ્વર એવા સૂર્યોદિની અપેક્ષાએ તેનાથી અધિક પણ હોય છે. ”

આ બધી ઇંદ્રિઓ અનંત પરમાણુઓની બનેલી છે, અને દરેક અસંખ્ય આકાશપ્રદેશાવગાહવાળી છે; તેમાં સર્વથી ઓછા અવગાહવાળી ચતુર્ઘંદ્રી છે, તેનાથી સંખ્યાતગુણ અવગાહવાળી ત્રોત્રેંદ્રી છે, તેથી સંખ્યાતગુણ અવગાહવાળી ઘ્રાણેંદ્રી છે, તેનાથી અસંખ્યાત ગુણ અવગાહવાળી જીવ્હા છે; અને જીવ્હાથી સંખ્યાત ગુણ અવગાહવાળી સ્પર્શેંદ્રી છે. એટલે એ પ્રમાણે વધારે વધારે આકાશપ્રદેશોને તેણે શોધેલા છે. સર્વથી સ્તોક પ્રદેશવાળા નેત્ર છે, તેનાથી સંખ્યગુણાધિક શ્રોત્ર છે, તેનાથી અસંખ્ય ગુણાધિક ઘ્રાણ છે, તેથી અસંખ્ય ગુણાધિક જીવ્હા છે અને તેથી અસંખ્ય ગુણાધિક પ્રદેશવાળી સ્પર્શેંદ્રી છે. આ પ્રમાણે તેના અવગાહને પ્રદેશોનું અકપખદુત્વ જાણવું.

શ્રોત્ર બે, નેત્ર બે, નાસિકા બે, જીવ્હા એક ને સ્પર્શન એક-એમ દ્રવ્યેંદ્રી આઠ છે ને ભાવેંદ્રી પાંચજ છે. સર્વ જીવોને સર્વ જાતિપણે અતીતકાળ સંબંધી દ્રવ્ય ને ભાવેંદ્રીઓ અનંતી હોય છે. તેમાં અનાદિનિગોદને તો સ્વજાતિપણે પણ અતીત ઇંદ્રિઓ અનંતી હોય છે. અને જે જીવને નિગોદમાંથી નીકળ્યા અનંતો કાળ થયેલો હોય છે; તેને સર્વ જાતિપણે અતીત ઇંદ્રિઓ અનંતી હોય છે. અનાગતકાળ સંબંધી વિચાર કરતાં તદ્દભવ મોક્ષગામી જીવોને અનાગત

૧ પોતાના વિકુર્વેલા લાળ યોજનના શરીરની અપેક્ષાએ પોતાના પગનો અચૂંક દેખતા હોવાથી એટલો વિષય જાણવો એમ પણ કહેવું છે.

૩૨૨

જૈનધર્મ પ્રકાશ.

ધંદ્રીઓ હોતીજ નથી. અને કેટલાક જીવોને પાંચ, છ, સાત, સંખ્યાતી, અસંખ્યાતી અને અનાંતી હોય છે. આ અનાગત ધંદ્રીઓ સંખ્યાધી વિચાર શ્રી લોક-પ્રકાશાદિ ગ્રંથોથી જાણવા યોગ્ય છે. અત્ર તે અપ્રસ્તુત હોવાથી કહેલ નથી.

સંજી પંચેન્દ્રિય જીવોને સ્મૃત્યાદિ જ્ઞાનના સાધનભૂત મન હોય છે. તે નોધંદ્રિય કહેવાય છે; તેના પણ દ્રવ્ય ને ભાવ એમ બે ભેદ છે. મનપર્યામિનામ કર્મના ઉદયથી મનને યોગ્ય એવી પુદ્ગળ વર્ગણાઓને ગ્રાહણ કરીને મનપણે પરિણમાવવામાં આવે છે, તે દ્રવ્યમન કહેવાય છે; અને મનોદ્રવ્યના અવલંબનથી મનની જે પરિણુતિ થાય છે, તે ભાવમન કહેવાય છે. એમાં દ્રવ્યચિત્ત વિના ભાવચિત્ત ન હોય એમ સમજવું. જુઓ 'અસંશી જીવોને મનપર્યામિ ન હોવાથી દ્રવ્યમન નથી એટલે તેને ભાવમન પણ નથી. ભાવમન વિના દ્રવ્ય મન હોય છે. કેમકે જિનેશ્વરને કેવળજ્ઞાન પામ્યા પછી ભવસ્ય હોય ત્યાં સુધી ભાવમન હોતું નથી, પણ દ્રવ્યમન હોય છે. સિદ્ધાવસ્થામાં તે ણંન નથી.

સર્વથી થોડા જીવો મનવાળા, તેથી અસંખ્યયુક્તા શ્રાવણાળા, તે કરતાં ઘણું ઘણું ને રસનાવાળા અધિક અધિક, તેનાથી અનિદ્રિય જીવો (સિદ્ધો) અનાંત-યુક્તા અને તેનાથી સ્પર્શનંદ્રિયવાળા અનાંતયુક્તા જાણવા.

સુશ્રુત વિગેરેમાં ઘણું, શ્રાવ, ઘ્રાણ, રસના, ત્વક, મન, વાચા, વાણિ (હાથ), પગ, શુદ્ધા ને ઉપસ્ય એમ અગ્યાર ઈન્દ્રિઓ કહેલી છે, ને નામમાળામાં સ્પર્શનાદિકને પુન્દ્રીદ્રિયો અને હાથ પગ વિગેરેને ક્રિયેન્દ્રિયો કહેલી છે.

આ પ્રમાણે ઈન્દ્રિયાણું સ્વરૂપ જાણર જાણીને તેનો સદુપયોગ કરવા તત્પર થવું; તેનો દુરૂપયોગ કરનાર પ્રાણી દુર્ગતિએ જાય છે, અને સદુપયોગ કરનાર પ્રાણી સદ્ગતિનું ભાજન થાય છે. આટલું જે આ લોગનું સ્વરૂપ છે તેને અંતઃકરણમાં ડોરી રાખવું કે જેથી ભવંતરમાં દુઃખનું ભાજન થવું ન પડે; અને સર્વત્ર સુખની પ્રાપ્તિ થાય. ને પરિણામે-જેવઢે અજ્ઞસમર પદની પ્રાપ્તિ પણ થાય.

તથાસ્તુ.

વિચાર તેવું પરિણામ.

૧ તમારા આનંદમાં તમે વૃદ્ધિ ઇચ્છશો; એટલે તમને તે વધારે મળશે.
૨ આપણા દુઃખનો મોટો ભાગ “ આપણે કેટલા બધા દુઃખી છીએ ” તેવા વિચારથી જ ઉત્પન્ન થાય છે.

૩ જેમ જેમ એક નળનાઈ અથવા ખોટા કાર્યના તમે વધારે વિચાર કરશો તેમ તેમ વધારે દ્રઢતાથી તે તમને વળગશે.

૪ જ્યારે તમને શ્રમ લાગ્યો હોય ત્યારે તમે કેટલા બધા થાકી ગયા છો તેનો વિચાર કર્યા કરશો તો તમે વધારે શ્રમિત થશો.

૫ જે મનુષ્યો દરેક ક્ષણે “ હું કેટલો બધો નળગો થઈ ગયો છું ” તેવો વિચાર કર્યા કરે છે તે વધારે નળગા થતા જાય છે.

૬ મનમાં ને શરીરમાં જે કોઈ બાબત તરફ તમે લક્ષ્ય ખેંચો છો અને વિચાર કરો છો તે બાબત વધારે દ્રઢ થતી જાય છે.

૭ જીવંતમાં જે ઉત્તમ કાર્યો કર્યા હોય અથવા અન્ય મનુષ્યોએ કરેલા અનુભવો હોય તેના જેમ જેમ તમે વળાણ કરશો અને વારંવાર તેનો વિચાર કરશો તેમ તેમ તેનાથી વધારે ઉત્તમ કાર્યો કરવા તમે પ્રયત્નશીલ બનશો-તમારું લક્ષ્યતેવા ઉત્તમ કાર્યો તરફ દોરશે.

૮ જેમ જેમ ‘ સદ્ગુણી થવું ’ તે કેવું ઉમદા અને ઇચ્છવા લાયક છે ’ તેનો તમે વિચાર કરશો તેમ તેમ સદ્ગુણસંપન્ન થવા વધારે યોગ્યતા તમે પ્રાપ્ત કરશો.

૯ તમારા શરીરના જે કોઈ ભાગની મજબૂતાઈ માટે તમે વારંવાર વિચાર કરશો તે ભાગનું બળ તમે એવડું કરી શકશો.

૧૦ જ્યારે કોઈ પક્ષ બાબતથી તમે નારાજ થયા હો, ત્યારે જેમ જેમ તે નારાજ માટે તમે વધારે અને વધારે વિચારશો તેમ તેમ તમે વધારે નારાજ થશો.

૧૧ તમારા સહવાસીઓના દુર્ગુણો તરફ જો તમે વારંવાર લક્ષ્ય ખેંચશો-તેનો વિચાર કર્યા કરશો તો તે દુર્ગુણોના તમારામાં પ્રાદુર્ભાવ થતાં વાર લાગશે નહિ; માટે તમારા સહવાસીઓના સદ્ગુણ તરફ જ લક્ષ્ય ખેંચશો અને તેને માટે જ વારંવાર વિચાર કરશો.

૧૨ જો તમારું નશીબ તમને સારું લાગતું ન હોય તો “ હું, ખરાબ નશીબવાળો છું; મારી આશા સંપૂર્ણ થતીજ નથી ” તેવા ખોટા અને નકામા વિચાર કરવાથી તમને અનિદ્રનીજ પ્રાપ્તિ થવા કરશે; માટે ખોટા વિચારોથી મગજને ભરવાનું ભૂલી જઈ સુવિચારોજ સેવજો.

૩૨૬

જૈનધર્મ પ્રકાશ.

હતી. તેમણે કામ ઘણુંજ સંતોષકારક બળવ્યું હતું. મંડપની અંદર પણ રા. રા. અમુલબરાય છગનલાલ વિગેરે ગૃહસ્થોને તે વ્યવસ્થા સોંપવામાં આવી હતી. ઉપરાંત બીજાં તમામ બંદોબસ્ત સંતોષકારક હતા.

મંડપની અંદર જમણી બાજુ બહાર ગામના દેવીગેટો, ડાબી બાજુ અમદાવાદ શહેરના દેવીગેટો, સામે પ્રમુખ સાહેબ અને વહીવટ કરનાર પ્રતિનિધિઓ અને તેમની પાછળ સ્થાનિક પ્રતિનિધિઓની બેઠક રાખવામાં આવી હતી. પાછળના ભાગમાં વીઝીટરો માટે બેઠક હતી. તેમને પણ ટીકીટો આપવામાં આવી હતી. અમદાવાદના સંઘમાંથી સુમારે ૫૦૦ દેવીગેટો ઠરાવવામાં આવ્યા હતા; પરંતુ કોઈ પણ વખત મત ભેદ થયોજ નહોતો કે જેથી મતો ગણવાની જરૂર પડે. તમામ દરખાસ્તો અને ઠરાવો સર્વાનુમતેજ પસાર કરવામાં આવ્યા હતા.

પ્રારંભમાં શનિવારની બપોરના એક કલાકે નગરશેઠ કસ્તુરભાઈ મણિભાઈ પધારતાં તેમને તાળીઓના અવાજથી વધાવી લેવામાં આવ્યાં હતાં. પ્રમુખ સ્થાન તેમને આપવામાં આવ્યું હતું. બાદ પ્રારંભમાં નામદાર વાઈસરાય લોર્ડ હાર્ડીંગને દીક્કી ખાતે કોઈ બદમાશે મારેલા બોમ્બના સંબંધમાં દિલગિરી બંહેર કરવાની દરખાસ્ત પ્રમુખ સાહેબેજ રજુ કરી હતી, અને ત્યારબાદ સરદાર શેઠ લાલભાઈ દલપતભાઈ અને નગરશેઠ ચીમનભાઈ લાલભાઈના યથેલા અત્યંત બેઠકારક મરણ સંબંધી દિલગિરી પ્રદર્શિત કરનારી દરખાસ્તો મુકવામાં આવી હતી. ત્યારબાદ બે બાળિકાઓએ નીચે પ્રમાણે મંગળાચરણ કર્યું હતું.

રાગ સારંગ.

સદા શુભ મંગળમય મહાવીર,

ગૌતમ ગણધર ધીર. સદા શુભં ચો ટેક.

સ્વૃલભદ્રાદિ મહા મુનિ મંગળ, સાગર સમ ગંભીર. સદાં

જૈનધર્મ મહા મંગળકારી, તારે ભવજળ તીર. સદાં

દાયક ઈષ્ટ અનિષ્ટ નિવારક, ગોયમ તીર વજીર. સદાં

અંશુકે અમૃત લખિધવર, અપ્રતિબદ્ધ સમીર. સદાં

સુર ગો તરૂ મણિ દાતા ગૌતમ, પાપપંકજ નીર. સદાં

મહા મંગળ શ્રીસંઘસકળ શિર, “નમો તીર્થસ” ભણે તીર. સદાં

તે શ્રી સંઘ ચરણકજ નામે, સાંકળચંદ્ર નિજ શીર. સદાં

હરિગીત છંદ.

શ્રીસંઘને ધુર નમો તીર્થ ઠહે પ્રભુ આહ્વાદમાં,

તે સંઘ ભારતવર્ષનો શુભ મળ્યો અમદાવાદમાં;

અમદાવાદ ખાતે મળેલો શ્રી સંઘનો મહાન મેળાવંદો.

૩૨૭

- સમુદાયમાંથી શોધી પ્રતિનિધિ તીર્થપેઢી ઉદ્ધરો,
શ્રીસંઘ પ્રતિનિધિ સંપ સંપી તીર્થનું રક્ષણ કરો. ૧
- પંચાળ ને બંગાળ ગુર્જર કચ્છ મરૂ મેવાડથી,
શ્રેતામણરો મહારાષ્ટ્ર સુબંધ હિંદ કાઠિયાવાડથી;
શ્રીસંઘ પરિપદમાં પધાર્યો પ્રેમથી સન્નત નરો,
શ્રીસંઘ પ્રતિનિધિ સંપ સંપી તીર્થનું રક્ષણ કરો. ૨
- ગત તીર્થ વાળો આણુ પાળો જિનાગમની સર્વદા,
જિનભુવન જીભુદ્ધાર જ્ઞાનોદ્ધાર કરી દ્યો સંપદા;
નરભવ અને પરભવ સુધારો વિજય વસુધા વિસ્તરો,
શ્રીસંઘ પ્રતિનિધિ સંપ સંપી તીર્થનું રક્ષણ કરો. ૩
- કાંધ જેઠાણુ ન કીજીએ મત દીજીએ મહાશયખરો,
નિજ જુદ્ધિભાગતન મન અને ધન બ્રાતૃભાવે વાવરો;
શુભ છંદ સાંકળાયદ કહો ફરી બંધ બાંધો પાધરો,
શ્રીસંઘ પ્રતિનિધિ સંપ સંપી તીર્થનું રક્ષણ કરો. ૪

મંગળાચરણ યદ રહ્યા બાદ શેઠ આણુંદજી કલ્યાણજીની પેઢીની વ્યવસ્થાને અંગે અને ૧૮૮૦માં રીતસરનું બંધારણ કરવામાં આવ્યું તે વખતે વહીવટ કરનાર પ્રતિનિધિઓને જે સ્થિતિમાં વહીવટ સોંપવામાં આવ્યો હતો તેનું સર્વેયું સંવત ૧૯૬૬ની આખર સુધીનું વાંચવામાં આવ્યું હતું, અને ત્યારપછીના દરેક વર્ષના સરવેયાં તૈયાર રાખેલાં હતાં છતાં વધારે વખત ન બંધ તેટલા માટે સંવત ૧૯૬૬ ને ૬૭ની આખરના સરવેયાં વાંચવામાં આવ્યાં હતાં. સંવત ૧૯૬૮ની આખરનું સર્વેયું તૈયાર થયેલ ન હોવાથી વાંચવામાં આવ્યું નહોતું. વાંચેલા સરવેયાનો સાર એ હતો કે—“ અને ૧૮૮૦માં એટલે સંવત ૧૯૩૬ની આખરે સુમારે અગ્યાર લાખની મીલકત સોંપવામાં આવી હતી, તે સંવત ૧૯૬૭ની આખરે ૩૫ થી ૩૬ લાખ જેટલી યદ હતી એટલે એકંદર સ. ૧૯૬૮ શાલનો વધારો ગણતાં ૨૫ થી ૨૬ લાખ જેટલો વધારો થયો હતો ” અને છેવટના સરવેયા ઉપરથી જણાતું હતું કે “ તમામ ગ્રીલીક પ્રાગીસરીલોન અથવા સધર જમીનગીરીવાળી બેંકોમાંજ રોકવામાં આવી હતી. બીજા કોઈ પણ ખાતામાં કે કોઈ પણ મીલકતમાં કે કોઈને પણ અંગ ઉધાર આપવામાં આવી નથી એટલે તે સંબંધમાં બેલાતી અફવા તદ્દન ગણતહતી એમ જણાયું હતું. ” ઉપર પ્રમાણેનાં સરવેયાં વિગેરે વાંચવાથી શ્રી સંઘને ઘણો સંતોષ થયો હતો.

૩૨૬ :

જોનધમે પ્રકાશ-ખાસ વધારો.

સરંચમાં વંચાઈ રહ્યા બાદ આ પેટીની વ્યવસ્થામાં જે કાંઈ ફેરફાર કરવા લાયક જણાય તે લાખી મોકલવા માટે આખા હિંદુસ્થાનમાં જુદા જુદા ગામો ને શહેરોના સંઘ ઉપર સંખ્યાબંધ કાગળો શેડ આણંદજી કસ્યાણજી તરફથી લખવામાં આવ્યા હતા, અને તે સાથે સને ૧૮૮૦ ના પ્રાન્સીટીંગની છાપેલી નકલ મોકલવામાં આવી હતી. તે ઉપરથી આવેલા સુમારે ૧૨૦૦ ઉપરાંત ગામોના પત્રોમાં જે જે ફેરફાર અને સુધારા વધારા જણાવવામાં આવેલા હતા તે તમામની તારવણી કરીને દરેક બાબતમાં કેટલા ગામ તરફથી એ વિચાર બતાવવામાં આવેલ છે તેની સંખ્યા બતાવવામાં આવી હતી. આ તારવણી બહુ સરસ કરવામાં આવી હતી. આમાં પણ ઘણા વળત ગયો હતો. કારણકે એકજ ગામની કોઈ નવી દરખાસ્ત હોય તો તે પણ જણાવવામાં આવી હતી.

આ તારવણી વંચાઈ રહ્યા બાદ તેમાંથી પ્રથમ કઈ દરખાસ્ત હાય ધરવી તેની ચર્ચા ચાલી હતી; તેને પરિણામે પ્રથમ દરખાસ્ત સ્થળ મુકરર કરવાની મુકાવી જોઈએ એમ કરતાં શેડ આણંદજી કસ્યાણજીની સુખ્ય પેટી અમદાવાદ ખાતે કાયમ રાખવી કે કેમ ? તે સંબંધી દરખાસ્ત મુકવામાં આવી હતી.

શા. કુંવરજી આણંદજી શ્રી ભાવનગરવાળાએ દરખાસ્ત કરી કે-આપ સાહેબની સમક્ષ સં. ૧૬૩૬ થી સં. ૧૬૬૭ સુધીનો જે હીસાબ અને સરંચેયું રજુ કરવામાં આવેલ છે તે ઉપરથી આપ સાહેબો જોઈ શક્યા છે કે પ્રારંભમાં શેડ આણંદજી કસ્યાણજીની મીઠકત જે હતી તેમાં સં. ૧૬૬૮ નો વધારો ગણતાં સુમારે ૨૪-૨૫ લાખ જેટલો એ અરસામાં વધારો થયો છે એટલે કે સને ૧૮૮૦ માં ૧૧ લાખ લગભગ મીઠકત હતી, તે સં. ૧૬૬૮ ની આગરે ૩૫-૩૬ લાખ લગભગ થયેલ છે. આપણે માત્ર દ્રવ્યની વૃદ્ધિથી લલચાઈ જવાનું નથી; પરંતુ એકેક વર્ષમાં સો સો વળત મેનેજીંગ કમીટીની મીટીંગો ભરીને અહીંના વહીવટ કરનાર પ્રતિનિધિ સાહેબોએ શેડ આણંદજી કસ્યાણજીના કામમાં ખાતાના તન, મન, ધનનો હોગ આપ્યો છે, અને આપણા તીર્થના હંકે જેટલા બની શક્યા તેટલા બાળવ્યા છે અને તેને માટે પૂરતો પ્રયત્ન કર્યો છે. જેમણે આણં સંતોષકારક કામ ૩૨-૩૩ વર્ષ જેટલી લાંબી મુદત સુધી કર્યું છે તેમનાજ હાથમાં આ પેટીનું કામ કાયમ રાખવું એ દરેક રીતે યોગ્ય જણાય છે, તે છતાં એક વાર તકરારની ખાતર નહીં પણ સંતોષ પસાડવાની ખાતર આપણે આ પેટી અહીંથી ખસેડી બીજે લઈ જવાનો વિચાર પર આવ્યોએ, પણ ત્યાં સુધી કાંઈ પણ શહેરના સંઘના આજે-વાનો એકત્ર થઈને એક વિચારથી-એક દીલથી તેવા પ્રકારની માગણી આપણી એટલે આખા હિંદુસ્થાનના અને મળેલા શ્રી સંઘની સમક્ષ રજુ કરે નહીં ત્યાં સુધી

આપણે તેવા કરાવપર શી રીતે આવી શકીએ ? આ સંઘમાં આજ સુધીમ ઘણું છપાયું છે, લખાયું છે, ગોલાયું છે, કહેવાયું છે, પરંતુ તેના પરિણામ તરીકે જ્યારે અત્યારે કંઈ પણ માગણી આપણી પાસે રજુ થતી નથી ત્યારે એમ માની શકાય છે કે અહીંના પ્રતિનિધિ સાહેબોએ કરેલું કામ પૂર્ણ સંતોષકારક છે એમ આખો શ્રી સંઘ નિર્વિવાદપણે માને છે તેથી આપણે અહીં ખાતેજ પેઢી કાયમ રાખવાના વિચાર પર આવવું તેજ યોગ્ય છે, અને તેજ સજાવર છે. તેથી આજ સુધી અહીંના જે પ્રતિનિધિ સાહેબોએ ઘણું સંતોષકારક કામ કર્યું છે તે ખાતે તેમનો આભાર માનવાની આપણી ખાસ ફરજ છે; કારણકે અત્યાર સુધીમાં તેઓ સાહેબે તન, મન, ધનના ભોજે કામ કર્યું છે તેનો લાભ, તેનું માન તેઓ પોતે ક્ષતા નથી, લેવા માગતા નથી, પરંતુ તેઓ શુદ્ધ અતઃકરણથી એમજ કહે છે કે અમે જે કંઈ કરી શક્યા છીએ તે અમારા જળથી નહીં, પરંતુ શ્રી સંઘની સહાયથી, તેમની મદદથી અને તેમની હુકમથી કરી શક્યા છીએ એટલે તેઓ કામ કરીને માન આપણને આપે છે, ત્યારે આપણે તેમને માન આપવું જ જોઈએ. તે પણ એટલા માટે નહીં કે તેઓની ઉલટ વૃદ્ધિમાન થાય; પરંતુ આવી રીતે કામ કરનારની શ્રી સંઘ તરફથી કદર યુજવામાં આવે છે તેનું જાહેરમાં આવવાથી તેમનો તેમજ હવે પછી જેઓ કામ કરવાની શક્તિ કે ઉલટ ધરાવતા હોય તેમનો ઉદ્ધાસ વૃદ્ધિમાન થાય. સળગ એઓ સાહેબનો આભાર માનવા સાથે આપણે વિનંતિ શા માટે ન કરવી કે તેઓ સાહેબે જ જેવી રીતે આજ સુધી કામ કર્યું છે તેવીજ રીતે પૂરતા ઉત્સાહથી અને શ્રી સંઘને પૂર્ણ સંતોષ મળે તેવી રીતે કામ કરવું. આવા વિચારથી હું દરખાસ્ત કરું છું કે “ શેઠ આણંદજી કલ્યાણજીની સુખ્ય પેઢી જે અમદાવાદ ખાતે છે તે ત્યાંજ કાયમ રાખવી. ”

આ સંઘમાં અભિપ્રાય આપતાં પહેલાં અભિપ્રાય આપનાર શુદ્ધચેતને હું વિનંતિ કરું છું કે પોતે જે અભિપ્રાય આપવો તે તેનું પરિણામ વિચારીને જ આપવો, આપણે જે અભિપ્રાય આપીએ તેનું પરિણામ જે શૂન્યમાં આવવાનું લાગે તો તેવો અભિપ્રાય શા માટે આપવો ? સળગ મારી કહેલી તમામ હકીકત ધ્યાનમાં લઈને આપ સાહેબો પોતપોતાનો સ્વતંત્ર અભિપ્રાય આપશો. પરંતુ હું આશા રાખું છું કે આપ સર્વ મારા વિચારને મજાત જ થશો. આટલું બોલીને આપને દયારે વળત ન શકતાં હું બેસી જવાની રજા લઉં છું.

આ દરખાસ્તને શેઠ કલ્યાણચંદ્ર સોસાગચંદ્ર જેન કોન્ફેન્સના રેસીડેન્ટ જનરલ સેક્રેટરીએ, હામોદર આપુશા એવલાકરે, સ્તલામવાળા ગાંધી વરધીચંદ્રજીએ, સુરતવાળા શા. રતનચંદ ખીમચંદે અને ખીજા ઘણા-

૩૩૦

જૈનધર્મ પ્રકાશ - આસ વધારો.

એએ ટેકો આપ્યો હતો અને દરખાસ્ત એક પણ વિરૂદ્ધ મત શિવાય સર્વાનુ-મતે પસાર થઇ હતી.

આ દરખાસ્ત પસાર થયા બાદ હવે પછી કયા કયા ઠરાવો મુકવા તે મુકરર કરવા માટે સળજેકટ કમીટીના રૂપમાં એક કમીટી નીમવામાં આવી હતી. તે કમીટીએ રાત્રિના ૮ કલાકે મંડપમાંજ મળવાનું ઠરાવવામાં આવ્યું હતું. બાદ પહેલા દિવસનું કામ બલાસ થયું હતું.

રાત્રિના ૮ કલાકે ઠરાવેલી કમીટી મંડપમાં મળી હતી, અને તેમાં પ્રથમ સ્થાનિક પ્રતિનિધિઓ કેટલા કરવા ? ને કયાં કયાંના ઠરાવવા ? તે પર ચર્ચા ચાલી હતી. છેવટે તે બાબતમાં એક સળ કમીટી નીમવામાં આવી હતી; અને તેણે બીજા દિવસની એડકમાં રીપોર્ટ રજૂ કરવાનું ઠરાવ્યું હતું. ત્યારબાદ બીજા કેટલાક ઠરાવ મુકવાના મુકરર કરો કમીટી બરખાસ્ત થઇ હતી.

બીજો દિવસ.

માગશર વદ ૬. રવિવાર. તા. ૨૬-૧૨-૧૨.

પ્રમુખ સાહેબે પ્રમુખ સ્થાન લીધા બાદ સરે નિમેલી સળ કમીટીએ પોતાનો રીપોર્ટ રજૂ કર્યો હતો. તે ઉપરથી પહેલી દરખાસ્ત સ્થાનિક પ્રતિનિધિઓની સંખ્યામાં વૃદ્ધિ કરવા સંબંધી શા. કુવરજી આણુંદજી એ રજૂ કરી હતી. તેમાં કેટલોક ઉમેરો થતાં છેવટ વહીવટ કરનાર પ્રતિનિધિઓ મુદ્દાં ૧૧૮ સ્થાનિક પ્રતિનિધિઓ નીમવાની દરખાસ્ત સર્વાનુમતે પસાર થઇ હતી. તેની બાંદર મુખ્ય મુખ્ય નીચે જણાવેલા શહેરોના પ્રતિનિધિઓ મુકરર કરવામાં આવ્યાં હતાં.

૧૧ અમડાવાદ. ૫ મુંબઈ. ૪ મુરત. ૩ ભાવનગર. ૩ પાટણ. ૨ ખંભાત. ૨ ખેડા. ૨ કલકત્તા. ૨ મુર્શિદાબાદ. ૨ જામનગર. બાકી ૮૨ જામોના એકેક પ્રતિનિધિ ઠરાવવામાં આવ્યા હતા. તે સઘળા જામોના નામો હવે પછીના અંકમાં આપવામાં આવશે.

પ્રથમ સ્થાનિક પ્રતિનિધિઓ ૩૨ હતા તે તમામ નામો મોઝુફ કરવામાં આવ્યા છે. અને જ્યાં જ્યાંના એક અથવા વધારે સ્થાનિક પ્રતિનિધિ ઠરાવવામાં આવ્યા છે ત્યાં ત્યાંના ત્રણે ફરી નીમીને મોકલવાનું ઠરાવવામાં આવ્યું છે; તેને માટે મુદત ત્રણ માર્ગની ઠરાવવામાં આવી છે. તે સાથે ત્રણમાસની બાંદર નીમીને ન મોકલે તો તેનો હક નાથ એમ ઠરાવ્યું છે.

અમદાવાદ ખાતે મળેલો શ્રી સંઘનો મહાત્ મેળાવાડો.

૩૩૧

ત્યારબાદ બીજા કેટલાએક ઠરાવો વહીવટ કરનાર પ્રતિનિધિને સત્તા આપવાના સંબંધના બુદ્ધા બુદ્ધા ગૃહસ્થો તરફથી મુકવામાં આવ્યા હતા; અને તેને ટેકો મળતાં સર્વાનુમતે પસાર કરવામાં આવ્યા હતા, તે બધા ઠરાવો હવે પછીના અંકમાં આપવામાં આવશે.

પ્રાંતે બાકી રહેલા ઠરાવો મુકરર કરવા માટે જઇ કાલે ઠરાવેલી કમીટીએ આજે રાત્રે પણ મળવાનું ઠરાવી મીટીંગ બરખાસ્ત થઈ હતી.

રાત્રે ૮ વાગે નીમાયેલી કમીટી એકત્ર થઈ હતી, અને તેમાં વહીવટ કરનાર પ્રતિનિધિઓની સંખ્યા મુકરર કરવા સંબંધી ચર્ચા પ્રથમ ચાલી હતી. તે સંખ્યા નવની મુકરર થયા બાદ બીજા એક જે ઠરાવો છેવટના મુકવાનું મુકરર થયું હતું અને કમીટી બરખાસ્ત થઈ હતી.

ત્રીજો દિવસ.

માગશર વદિ ૭ સોમવાર. તા. ૩૦-૧૨-૧૨.

પ્રમુખ સ્થાને શેઠ કસ્તુરભાઈ બીરાબાયા બાદ વહીવટ કરનાર પ્રતિનિધિઓની નીમનોક સંબંધી દરખાસ્ત શા. કુવરજી આણંદજીએ રજુ કરી હતી; તેની અંદર વહીવટ કરનાર પ્રતિનિધિ તરીકે નીચે જણાવેલા ૬ ગૃહસ્થોને નીમવાનું જણાવ્યું હતું.

નગરશેઠ કસ્તુરભાઈ મણિભાઈ.	ઝવેરી વાડીલાલ વખતચંદ.
શેઠ મનચુખભાઈ ભગુભાઈ.	શેઠ મણિભાઈ દલપતભાઈ.
શેઠ અંબાલાલ સારાભાઈ.	શેઠ લાલભાઈ ત્રીકમલાલ.
શેઠ દલપતભાઈ મગનભાઈ.	વકીલ સાંકળચંદ રતનચંદ.

વકીલ હરીલાલ મંછારામ.

આ દરખાસ્ત સર્વાનુમતે મંજૂર થયા બાદ છેવટની દરખાસ્ત વૈરા અમરચંદ જમ્નરાજે એવી મતલબની રજુ કરી હતી કે—“ સને ૧૮૮૦ માં થયેલા ઠરાવો પૈકી જે જે ઠરાવો સુધારા વધારા સાથે આ વખત પસાર કરવામાં આવ્યા છે તે શિવાયના બાકીના ઠરાવો તેજ પ્રમાણે કાયમ છે એમ સમજવું.” આ દરખાસ્ત ઉપર હામોદર આપુશા એવલાવાળાએ એવો સુધારો મુક્યો હતો

૩૩૨

જૈનધર્મ પ્રકાશ-ખાસ પધારો.

કે-“ તીર્થોના હટો જાળવવાને અંગે તેમજ ચાકુ વહીવટને અંગે વહીવટ કરનાર પ્રતિનિધિઓને આપેલી સત્તા શિવાયના કામને સંબંધે તેમજ આપેલી સત્તામાં ફેલ વિરૂદ્ધ કાર્ય થતું હોય તો તે સંબંધમાં સ્થાનિક પ્રતિનિધિઓનું મંડળ એકત્ર મળે ત્યારે બહુમતે યા સર્વાનુમતે જે ઠરાવ કરે તેનો વહીવટ કરનાર પ્રતિનિધિઓએ અમલ કરવો. ”

આ સુધારાને ટેકો મળતાં મૂળ દરખાસ્ત સુધારા સાથે સર્વાનુમતે પસાર થઈ હતી.

ત્યાર બાદ બહારગામથી પધારેલા ટેલીગ્રોનો અમદાવાદના શ્રી સંઘ તરફથી વકીલ હરીલાલ મંછારામે આભાર માન્યો હતો. બહારગામથી પધારેલા ટેલીગ્રો તરફથી શા. કુંવરજી આણંદજીએ તેનો જવાબ આપ્યો હતો અને કરેલા સત્કાર સંબંધી અમદાવાદના શ્રી સંઘનો આભાર માન્યો હતો. તેને વડોદરા નિવાસી ઝવેરી લાલભાઈ કલ્યાણભાઈએ ટેકો આપ્યો હતો. ત્યાર બાદ કવિ સાંકળચંદે અંત્ય મંગળ વાંચ્યું હતું.

શ્રી સંઘ પરિપક્વ અંત્ય મંગળ.

રાગ આરંગ-મન માને નારી ચો ફેરા સમજવું તોય શું થાય-એ ચાલ

આજ આનંદ લયો, જૈન શ્વેતાશ્વર સંઘ મળ્યો જયકારી;

નિરાધાર થયો, સિદ્ધગિરિ પેઢી પ્રમંથ પરમ સુખકારી. ટેક.

આજ આનંદ અમૃત ઘન વુઝ્યા, આજ જિનશાસન દેવો તુઝ્યા,

આજ કલેશ કુસંપ પડ્યા ભુંડા. આજ ૦ ૧

આજ કસ્તુરભાઈ નગરશેડે, પદ પ્રમુખ દિપાગ્યું એક નિષેડે,

પરિમળ પસર્યો કસ્તુરી પેડે. આજ ૦ ૨

આજ ભારતવર્ષના સંઘે મળી, આણંદ કલ્યાણની પેઢી લલી,

શ્રી રાજનગરમાં સ્થાઈ કરી. આજ ૦ ૩

સ્થાનિક ને વહિવટદાર તણી, પ્રતિનિધિઓની નિમજીક લણી,

શુભ ઠરાવ પાસ કર્યો પલાણી. આજ ૦ ૪

વળી બહુવિધ સુધારા કીધા, એ સંઘે મત તેમાં દીધા,

માનુ અમૃત રસ પ્યાલા પીધા. આજ ૦ ૫

જિનરાજ ચરણકજ આનંદે, લજિતભર ભવિક બ્રમર વંદે,

શ્રી સંઘને સાંકળચંદ વંદે. આજ ૦ ૬

વિજય.

૩૩૩

ત્યારે બાદ ઝવેરી કલ્યાણચંદ સોભાગચંદે પ્રમુખ સાહેબનો આભાર માનવાની દરખાસ્ત કરી હતી. પ્રમુખ નગરશેઠ કસ્તુરભાઈએ તેનો જવાબ આપ્યો હતો, અને પોતાનું 'હેવરટન' ભાષણ વાંચી સંભળાવ્યું હતું. ત્યારબાદ પ્રમુખ સાહેબને ઝવેરી કલ્યાણચંદ સોભાગચંદે પુષ્પદાર પહેરાવ્યો હતો અને ઘણા આનંદ સાથે મેળાવડો બરખાસ્ત કરવામાં આવ્યો હતો.

આ મેળાવડામાં ક્યાં ક્યાંના કેટલા કેટલા ગૃહસ્થો પધાર્યા હતા તેનું લીસ્ટ અને પસાર થયેલા ઠરાવો, તે ઠરાવો મુકનાર ને ટેકો આપનાર ગૃહસ્થનાં નામો અને સ્થાનિક પ્રતિનિધિઓનાં ગામોનું લીસ્ટ વિગેરે હવે પછીના અંકમાં આપવામાં આવશે.

પરમાત્મા શ્રી સંઘનું કલ્યાણ કરો.

વિજય.

તમને કોઈ યાદ કરે નહિ અથવા વિસારી મૂકે અને બાણી જોઈને તમારી કોઈ દરકાર કરે નહિ છતાં તમે ખુશ મિલજમમાં રહો અને મળેલા અપમાનને માટે મનમાં આનંદ માનો તેજ બરો વિજય છે.

તમારું કરેલું સારું હોય તો પણ ખુરું લેખાય, તમારી ધન્ય વિરૂદ્ધ વર્તન થાય, તમારું મન વારંવાર દુઃખાય તેવું થાય, તમારી આપેલી શિખામણની હાંસી થાય છતાં તમે તે ધીરજથી અને પ્રેમથી ઉદારતા રાખી ખમી જાઓ તેજ બરો વિજય છે.

સાદા પોશાકથી, સાદા ખોરાકથી, કોઈ પણ રૂતુથી, ગમે તેવા એકાંતવાસથી અને ગમે તેવી અડચણો આવે તોપણ સંતોષ રાખવો તેજ બરો વિજય છે.

(તમારે લીધે ઉત્પન્ન થયે ન હોય તેવો પણ) ગમે તેવો કલેશ, કંટાળો અને અનિયંત્રિતપણું તમે આનંદથી સહન કરી શકો તો તે બરો વિજય છે.

મૂખાંધ, ઉગ્રઉપણું, ધાર્મિક જ્ઞાનની અણસમજ અને લોકોની ખોટી વિરૂદ્ધતા તે સર્વ ખમી રહો તેજ બરો વિજય છે.

વતો કરવામાં પોતાને માટે કાંઈ પણ ઈસારો કદી કરવો નહિ, પોતાના વખાણ કરાવવા નહિ, કરતા હોય ત્યારે મનમાં ખોટો આનંદ માનવો નહિ, અને લોકોમાં શ્રીર્તિ પ્રસરે કે ન પ્રસરે તેની દરકાર કરવી નહિ તેજ બરો વિજય છે.

(અંગ્રેજી ઉપરથી.) N. G.

૩૩૪

જૈનધર્મ પ્રકાશ-ખાસ વધારો.

શેઠ શિવલાલ બાદરચંદનું ખેદકારક મૃત્યુ.

આ સંઘણપુર નિવાસી જૈનગૃહ્ય ગૃહસ્થ ધર્મિષ્ઠ, પ્રકૃતિએ ઉદાર, સ્વભાવે શાંત, સાધુ સાધવીની લક્ષિતમાં તત્પર, પ્રમાણિક અને પરોપકારશીલ હતા. સંસારથી ગૃહ્યા વિરક્ત વૃત્તિવાળા હતા. તેઓ માત્ર ૩૬ વર્ષની યુવાન વયમાં વૃદ્ધ માતૃશ્રી, વિવાહીત એક પુત્રી અને અનાથ નિધવાને તથા દઈને હયના હુણ વ્યાધિનો ભોગ થઈ પડ્યા છે. ગયા ઠાર્તિક વદિ ૧૪શે સંઘણપુર ખાતે તેઓએ દેહ તજ્યો છે. છેવટ સુધી બહુ સારી શુદ્ધિમાં અને ધર્મપરાયણ વૃત્તિમાં રહ્યા છે. પાછલા વખતમાં સ્થિતિ સામાન્ય છતાં સ્વાભાવિક શુભો જેવા ને તેવા બન્યા રહ્યા હતા. એવા સદ્ગુણી સભાસદનો અભાવ થવાથી અમારી સભાએ એક ઉત્તમ વ્યક્તિ ખોઈ છે. પરંતુ ભાવી ગણવાન છે તેની પાસે મનુષ્ય નિરૂપાય છે. તેથી અમે તેમની માતૃશ્રી વિગેરેને દિલાસો આપીએ છીએ અને તેમના આત્માને શાંતિ ઇચ્છીએ છીએ.

શા. વર્ધમાન ચતુર્ભુજનું ખેદકારક મરણ.

શ્રી સણપુર નિવાસી વર્ધમાન મારફતીઆ કે જેઓ સારા ધર્મિષ્ઠ, ઉદાર દિલના, જૈનવર્ગમાં બદાણીતા અને સણપુરના સંઘમાં એક આગેવાન ગણાતા ગૃહસ્થ હતા; તેઓ પોતાની ૫૧ વર્ષની વયે ગયા માગશર શુદ્ધિ ૧૦મે પંચત્વ પામ્યા છે. એઓનો સ્વભાવ ઘણો માયાળુ હતો, મુનિરાજની લક્ષિતમાં તત્પર રહેતા હતા અને ધર્મકાર્યમાં આગેવાની ભર્યો ભાગ લેતા હતા. તેઓ માત્ર સહજના વ્યાધિમાં મુંઝઈ પાસે ઘાટકુપર ખાતે દેહમુક્ત થયા છે. પાછળ સંતતીમાં તેમના પુત્ર રતીલાલ પણ ઘણા લાયક છે. તેમના કુટુંબને પહેલા અચ્છા દુઃખમાં અમે દિલાસો આપીએ છીએ. વર્ધમાનભાઈ બહુ વિચક્ષણ હોવાથી પોતાની પાછળ શેઠ સંતાપ કમી કરવા સંઘથી તેમજ ધર્મકાર્ય વિશેષ કરવા સંઘથી પોતે જ લાખી ગયા છે. કાળની ગતિ દુસ્તિકમ છે, તેની પાસે મનુષ્ય નિરૂપાય છે તેથી હવે તેમના પુત્રે તેમના પગસે ચાલી શ્રી સંઘમાં પહેલી ખામી જણાતા ન દેવી એજ કર્તવ્ય છે. એઓ અમારી સભાના લાઈફ મેમ્બર હતા, તેથી સભાને પણ તેમની ખામી પડી છે. પરંતુ ભાવી પ્રગળ છે. અમે તેમના આત્માને શાંતિ મળે એમ ઇચ્છીએ છીએ.

શેડ ગોકળમાઈ મુળચંદ જૈન હોસ્ટેલ મુંબઈનું પરિણામ.

સદરહુ હોસ્ટેલમાં અભ્યાસ કરનારા વિદ્યાર્થીઓનું સને ૧૯૧૨ ની પરીક્ષાનું પરિણામ નીચે પ્રમાણે આપ્યું છે

પરીક્ષા	ગેડેલા વિદ્યાર્થી.	પાસ થયેલા.	રીમાર્ક
પહેલી એલ. એલ. બી.	૧	૧	
છેલ્લી બી. એ.	૨	૨	૧ સેકન્ડ ક્લાસ.
ઈન્ટર મીડીએટ.	૬	૪	૧ સેકન્ડ ક્લાસ.
પ્રોવીયસ.	૨૩	૧૪	૩ સેકન્ડ ક્લાસ.
મેટ્રિક્યુલેશન.	૩	૨	
છેલ્લી એમ. એમ. એન્ડ એસ.	૧	૦	
એમ. બી. બી. એસ. પહેલું વર્ષ.	૨	૨	
	<u>૩૮</u>	<u>૨૧</u>	

યુનિવર્સિટીની પરીક્ષાનું પરિણામ ઉપર પ્રમાણે ૬૬ દર્જા છે. શિવાય ત્રીજાથી છઠ્ઠા ધોરણ સુધીના બોર્ડરે ૭ હતા તે બધા તમામ વિષયમાં પાસ થયા છે.

ભાવનગર જૈન બોર્ડિંગનું પરીક્ષાનું પરિણામ.

પરીક્ષા	ગેડેલા વિદ્યાર્થી.	પાસ થયેલા.	રીમાર્ક
બી. એ. છેલ્લી.	૧	૧	ટૂલો થયેલ છે
પ્રોવીયસ.	૬	૫	૧ સેકન્ડ ક્લાસ.
મેટ્રિક.	૬	૫	૧ હાઈસ્કૂલ સ્કોલરશીપ

આ શિવાય એવા પાંચમા ને છઠ્ઠા ધોરણમાં ૮ વિદ્યાર્થીઓ બેઠા હતા તેમાં ૭ પાસ થયા છે. યુનિવર્સિટીની પરીક્ષાનું પરિણામ ૧૩ માં ૧૧ નું હોવાથી ઘણું સંતોષકારક આવ્યું છે. બે મેટ્રિક ક્લાસવાળાને ઉમ્મર વર્ષ ૧૬ કરતાં કમી હોવાથી ફાર્મ ગણ્યું નથી.

આ શિવાય સિદ્ધસ્ત્ર જૈનમાળાશ્રમના ૮ વિદ્યાર્થીઓ આ બોર્ડિંગમાં રહે છે, તેમાંથી ત્રીજા, એવા ને પાંચમા ધોરણમાં પાંચ પરીક્ષા આપવા બેઠા હતા તેમાં ૩ પાસ થયા છે.

એકંદરે ૩૧ બોર્ડરેએ આ બોર્ડિંગને આ વર્ષમાં લાભ લીધો છે.

છાપાઈને બહાર પડેલ છે

કર્મચંચ દીકા વિભાગ ૨ જી.

શ્રી ચંદ્રશેખરજીનો સંદેશ આ માત્રા પણ ઘણા ઉપયોગી સાધનો ગ્રંથ છે. ભાવનગર નિવાસી શ્રવક જંબરભાઈ ભાઈનંદની આર્થિક સહાયથી અમારી તરફથી છાપાઈને બહાર પાડવામાં આવ્યો છે. ન્યાયના અભ્યાસી મુનિ મહા-રત્નને તેમજ પુસ્તક ભંડાર ખાતે લેટ આપવાનો છે, સુકતા આકારે છાપાઈ બનાવેલ છે. અન્ય મુદ્દાઓ માટે કિંમત માત્ર ચાર આના રાખેલ છે. પોસ્ટેજ એક આના લાગે છે. મંગલવાન કમ્પેન્ડ પત્ર લખી મંગાવી લેવો.

છાપાઈને બહાર પડેલ છે.

કર્મચંચ દીકા વિભાગ ૨ જી.

(પાંચમો છોકુ કર્મચંચ દીકાસૂત્ર ને સંસ્કૃત ચાર કર્મચંચ મૂળ.)

આ બીજો વિભાગ પણ શેઠ રતનજી વીરજી અને છત્રજીભાઈ જેયંદની આર્થિક સહાયથી બહાર પાડવામાં આવ્યો છે. અત્યંત ઉપયોગી છે. સંસ્કૃતના અભ્યાસી તથા સાધકીઓને તેમજ પુસ્તક ભંડાર ખાતે લેટ આપવાનો છે. અન્ય છંદકા માટે કિંમત માત્ર રૂ. ૨ ન રાખી છે. પોસ્ટેજ ચાર આના લાગે છે. લેટ મંગાવવાના છંદક મુનિરાજ વિગેરેએ અમારી ઉપર લખવું.

૧૯૨૩-૨૪-૨૫-૨૬-૨૭-૨૮-૨૯-૩૦-૩૧-૩૨-૩૩-૩૪-૩૫-૩૬-૩૭-૩૮-૩૯-૪૦-૪૧-૪૨-૪૩-૪૪-૪૫-૪૬-૪૭-૪૮-૪૯-૫૦-૫૧-૫૨-૫૩-૫૪-૫૫-૫૬-૫૭-૫૮-૫૯-૬૦-૬૧-૬૨-૬૩-૬૪-૬૫-૬૬-૬૭-૬૮-૬૯-૭૦-૭૧-૭૨-૭૩-૭૪-૭૫-૭૬-૭૭-૭૮-૭૯-૮૦-૮૧-૮૨-૮૩-૮૪-૮૫-૮૬-૮૭-૮૮-૮૯-૯૦-૯૧-૯૨-૯૩-૯૪-૯૫-૯૬-૯૭-૯૮-૯૯-૧૦૦

બાહર ખર્ચ.

સર્વે જૈન બુદ્ધિઓને જણાવવામાં આવે છે કે પૂના કોન્ફરન્સ વખતે જેમણે પોલંટીયર તરફ કામ કરેલ છે તેઓને પત્રાકીઓના શેઠ નથમલજી શુલેસ્કા (જની મેન્ડરન્સના મેમ્બર) તરફથી ફાંખાં આદ આપવાનું નક્કી થતાં બહાર જામના તથા મુંબઈના ઘણાં પોલંટીયરોને ચાંદ આપી દેવામાં આવેલ છે પણ કેટલાક બુદ્ધિઓનાં કેદાણાની ખર્ચ નહીં હોવાથી પાકીનાં ચાંદ આપવાનું બની શકતું નથી તે જ બુદ્ધિએ પૂનામાં પોલંટીયરનું કામ કર્યું હોય અને ચાંદ ન મળ્યો હોય તેમણે તરત નીચેના શિરનામે પત્રવ્યવહાર કરી ચાંદ મંગાવી લેવો.

કોન્ફરન્સ આશીસ.

પાંચમી મુંબઈ નં. ૩

આસિસ્ટન્ટ સેક્રેટરી.

શ્રી જૈન થનાંજર કોન્ફરન્સ.

નવા મેમ્બરોના નામ.

શેઠ મોખતલાલ સવચંદ.	ધોળોરા.	પહેલા વર્ગનાં મેમ્બર
દોશી મોખતલાલ તલકશી.	"	"
શા. બોલુખલાલ મોહબલાલ.	મોહલાલ.	"
શા. જેઠેદ દયાચંદ	મુરત.	"